

Barns självvalda läsning

ANNA HOLMEDAHL

HÖGSKOLAN I BORÅS
VETENSKAP FÖR PROFESSION

© Författaren/Författarna

Mångfaldigande och spridande av innehållet i denna uppsats
– helt eller delvis – är förbjudet utan medgivande

Svensk titel: Barns självvalda läsning

Engelsk titel: Childrens voluntarily Reading

Författare: Anna Holmedahl

Färdigställt: 2014

Handledare: Mats Dolatkhah
Margareta Lundberg Rodin

Abstract:

The purpose of this thesis is to gain insight into children`s voluntary reading in their spare time. I have focused on printed books and none of the digitally published Medias. I want to examine how children experience the power adult`s exercise over their chose of books and also why they choose the books they do. The method of this study is qualitative with interviews of six 10 years old children. I conducted the interviews detachedly and I have used two different point of view for my study; Aidan Chamber`s ”Reading Circle” and Barbro Johanssons opinions if children`s participation in terms of their voluntarily book selection.

I have also studied other researchers and author`s writings about literacy, children`s reading habits, adults` attitudes to children`s reading and children`s passion for reading.

During my study it became clear that children who like to read prefer to read detective stories for children, a result that also earlier investigations reached.

Nyckelord: Barn, fritidsläsning, barn och böcker, självvald, fritid, läsning, barn- och ungdomslitteratur

Innehållsförteckning

1.	INLEDNING.....	5
1.1	PROBLEMFÖRMULERING.....	6
1.2	SYFTE OCH FRÅGESTÄLLNINGAR.....	7
1.3	STUDIENS BEGREPP OCH DEFINITION AV BEGREPPEN.....	7
2.	TIDIGARE FORSKNING.....	9
2.1	BARNNS LÄSVANOR.....	9
2.2	VUXNAS FÖRHÅLLNINGSSÄTT TILL BARNNS LÄSNING.....	11
2.3	LÄSSTIMULERANDE VERKSAMHETER.....	12
2.4	LÄSLUST OCH FLOW.....	14
3.	TEORETISKA RAMAR.....	16
3.1	BARNPERSPEKTIV OCH BARNNS PERSPEKTIV.....	16
3.2	LÄSANDETS CIRKEL.....	18
3.3	TRE FÖRHÅLLNINGSSÄTT TILL BARNNS LÄSNING.....	20
3.4	DE TRE BIBLIOTEKSKONTEXTERNA.....	21
4.	METOD.....	23
4.1	SEMISTRUKTURERADE INTERVJUER.....	23
4.2	URVAL.....	24
4.3	GENOMFÖRANDE AV SEMISTRUKTURERADE INTERVJUER.....	25
4.4	ANALYS.....	26
4.5	VALIDITET OCH RELIABILITET.....	26
4.6	ATT INTERVJUA BARN.....	26
5.	ANALYS OCH RESULTAT.....	28
5.1	ATT VÄLJA.....	28
5.1.1.	VAR FÅR ELEVERNA TAG I DE BÖCKER DE LÄSER?.....	29
5.2	ATT LÄSA.....	31
5.2.1	VILKA GENRER FÖREDRAR INFORMANTERNA?.....	32
5.2.2	LÄSPLATSER.....	33
5.2.3	BARNENS SKÄL FÖR ATT LÄSA.....	34
5.3	REAKTION OCH RESPONS.....	34
5.4	VUXNAS FÖRHÅLLNINGSSÄTT TILL BARNNS LÄSNING.....	36
5.5	RESULTAT AV INTERVJUERNA KOPPLADE TILL DE TRE BIBLIOTEKSKONTEXTERNA.....	37
5.6	RESULTAT AV INTERVJUERNA KOPPLADE TILL DE TRE FÖRHÅLLNINGSSÄTTEN.....	38

6.	DISKUSSION OCH SLUTSATSER.....	41
6.1	METODDISKUSSION.....	41
6.2	TEORIDISKUSSION	43
6.3	SLUTSATSER.....	44
6.4.	FÖRSLAG TILL FORTSATT FORSKNING.....	45
	LITTERATURFÖRTECKNING	46
	Bilaga 1 Intervjuguide.....	49
	Bilaga 2 Brev till vårdnadshavare	50

1. INLEDNING

Jag har valt att skriva min uppsats om barns självvalda läsning, men vad är så kallad självvald läsning? Som jag ser det är självvald läsning något som läsaren själv väljer att göra trots att andra alternativ till sysselsättning finns. Dessutom kan man säga att självvald läsning är en aktiv handling som någon utför för att få sina behov tillgodosedda, i det här fallet behovet av att läsa en bok; man går till bokhyllan/biblioteket eller någon annanstans där böcker finns, man söker aktivt och noggrant efter en bok och man väljer bort somliga böcker till förmån för andra böcker. Ibland upplever en tränad läsare en känsla av *flow* i sin läsning: läsaren kan identifiera sig med personerna i boken, han glömmer bort tid och rum och läsningen blir viktigare än allt annat (Sandin, 2011, sid. 249). Jag tycker att barns läsning som aktivitet ofta blir underskattat av den anledningen att det finns så mycket annat i barns liv som lockar. Ibland blir barns läsning degraderad till något de gör när inget annat finns att göra eller om någon uttryckligen säger till barnet att läsa. Jag anser att läsning är något mycket större än så och min önskan är att så många barn som möjligt ska få uppleva känslan av att läsa en riktigt bra bok; känslan man får när man flyter med i bokens handling, känslan av att man till varje pris måste få läsa vidare och den lycka och tillfredsställelse en riktigt bra bok kan ge. Jag tror vidare att barns intresse för litteratur och läsning går att påverka och att man som vuxen kanske inte alltid är medveten om att hur man påverkar barns val av litteratur. Det kan vara så enkelt som att man ger barnet boktips, går med barnet till biblioteket eller kanske till och med kritiserar barnets eget val av bok. I värsta fall leder icke konstruktiv kritik till att barnets förmåga till engagemang och läslust mattas av och att de accepterar sig stå i en beroendeställning till vuxnas åsikter. Barn behöver få ”fria tyglar” och själva utforska vilka böcker som passar dem och deras behov.

Ett barn som bara läser när det blir tillsagt får en känsla av att läsning är förknippat med krav och kommer därför inte uppleva den positiva känsla som böcker kan ge. En ofrivillig läsning är den som ett ovilligt barn ägnar sig åt för att andra kräver det, och kan upplevas som en tråkig läsläxa i skolan. Om skolbibliotekarier istället kan motivera barn och unga till varför läsning är något roligt och positivt kommer det att leda till att barnen får en bättre läsförmåga samtidigt som läsningen inte liknas med ett tvång. Istället för att läsning ska förknippas med skolan och dess krav på prestation kan man försöka finna de böcker som verkligen intresserar barnet, oavsett vilken form av böcker barnet väljer, och skapa tillfällen och platser som passar bra för läsning. Jag tror även det är viktigt att barnet får det utrymme som krävs och att vuxna visar att de finns till hands om det behövs, men samtidigt är det lika viktigt att barnen får tillfällen att utforska olika slags böcker och själv finna vad som passar dem bäst. Det finns även barn som läser mer sporadiskt; och med det menar jag att barnen inte har något emot läsning och att läsning fungerar som vilken annan aktivitet som helst. Ibland läser barnen och ibland föredrar de att göra något annat. Dessa barn ser boken som ”bara” en bok, men får sällan den känslan av njutning och välbefinnande som förknippas med *flow* i läsningen (Sandin, 2004, sid. 25).

Efter att jag under en termin studerat *Barn och media* på Bibliotekshögskolan i Borås har mitt intresse för barns självvalda läsning ökat. Idag har läsare ett flertal alternativ till vanliga pappersböcker när de söker litteratur och både barn och vuxna har oftast tillgång till digitala medier i hemmet. Det har blivit allt vanligare att läsa böcker via läsplattor, e-böcker eller som talböcker för mobiltelefoner eller mp-3 spelare till exempel (Sandin, 2011, sid. 94, Hedemark, 2011, sid. 4). Jag anser att det är viktigt att läsare lär sig använda digitala medier, men lika viktigt är att pappersböcker behåller sitt värde.

Vuxna som arbetar med barn och läsning, till exempel personal på skolbibliotek, stadsbibliotek och lärare

behöver veta vad barnen föredrar att läsa för att bättre kunna främja läsningen. Barn behöver känna att deras röst betyder något och att inte endast vuxna bestämmer vilken litteratur som är bra för barn att läsa. För att kunna främja läslust hos barn är det viktigt med så kallad bra litteratur, men samtidigt måste man ta hänsyn till barnens egna val och inse att barn lär sig läsa lika mycket med hjälp av till exempel långserieböcker och faktaböcker. Det är inte *vad* barnen läser som är det viktigaste utan *att* de läser. Detta förhållningssätt till läsning kallas även för ett *pragmatiskt* förhållningssätt, och mer om detta följer under tidigare forskning.

När jag studerat ämnet barn och läsning mer ingående har jag funnit flera teorier om hur barn läser och hur stor del vi som vuxna bör ta i deras val av böcker. Aidan Chambers lägger tonvikten på den vuxnes stöd. Han skapade Läsandets cirkel som definierar själva läsprocessen. I mitten av cirkeln finns den vuxne representerad. Chambers menar att likväl som barn lär av vuxna så lär vuxna av barn (Chambers, 1994, sid. 18-19). Jag kommer att använda mig av Läsandets cirkel och ger en utförligare beskrivning under avsnittet Läsandets cirkel. Jag utgår från att barn är kapabla att välja sina egna böcker och hänvisar till Lena Kåreland då hon med termen "det kompetenta barnet" ser barn som sociala aktörer och inte enbart styrda av vuxenvärlden (Kåreland, 2009, sid. 24).

1.1 PROBLEMFÖRMULERING

Jag har valt att fokusera på enbart tryckt litteratur av den anledningen att jag tycker det är viktigt att barn inte väljer bort den kategorin läsning till förmån för andra medier. Forskning visar att barns läsning inte har minskat; barnen läser bara på olika sätt idag. Det är sättet på vilket barn använder olika medier som har förändrats (Hedemark, 2011, sid. 6). Idag läser barn bland annat för att ta reda på fakta via Internet, till skillnad på barn som "bara" läser skönlitteratur via tryckta böcker. Ingvar Lundberg, professor i psykologi vid Göteborgs universitet, resonerar runt ämnet läsning med hjälp av böcker och andra medier i en intervju i *Barnposten*: "Konkurrensen från nätet, mobiltelefoner, och andra medier är hård och i takt med att världen har digitaliserats har läsandet också förändrats. Många barn läser bara på datorn, korta texter, enstaka ord, enstaka fraser. Det ger dem ingen övning i att följa sammanhängande längre framställningar. Barnen har så mycket annat för sig. Det kan jag känna viss oro för" (*Barnposten*, 2010, nr. 10).

Numer består en stor del av bibliotekens bestånd av olika medieformat och man har som läsare flera val att göra när man vill söka litteratur. Det är inte längre självklart att välja tryckt litteratur när man ska läsa en bok eller en text; det är inte ens självklart att välja att gå till biblioteket för att få sin litteratur. Eftersom även biblioteken digitaliserats är det inte nödvändigt att söka sig till det fysiska biblioteksrummet och man har som läsare även stora möjligheter att ta del av sina böcker via digitala medier.

Det finns även en ekonomisk aspekt på läsning och i vilket format man läser; idag har många familjer datorer, mobiltelefoner, läsplattor och tillgång till andra digitala medier. Dock har inte alla familjer samma ekonomiska möjligheter vilket kan leda till ett socialt utanförskap för barnen. Här fyller biblioteken en viktig funktion då böcker av alla de slag finns att låna och i de flesta fall är det även kostnadsfritt.

Högläsning är en form av läsning där en vuxen oftast läser för ett eller flera barn. Vanligtvis används tryckta böcker vid högläsningstillfället. Att just tryckt litteratur och inte digitala medier används vid högläsningstillfället kan bero på att det dels inte finns så mycket barnböcker i andra format och dels på att många familjer har böcker i hemmet. I *Barnposten* står följande: "Även när barnet börjat läsa på egen hand spelar högläsningen en viktig roll. Särskilt när barnet nyss börjat läsa själv, men ännu inte klarar av att läsa

berättelser som motsvarar utvecklingen i övrigt. Fortsätt att läsa böcker som ligger lite över den nivå som barnet klara själv” (*Barnposten*, 2010, nr. 11).

Hedemark konstaterar att barn som får uppleva högläsning utvecklas till bättre och säkrare läsare, samt att barnen genom högläsning upplever läslust (2011, sid. 26). Chambers hävdar att högläsning är ett sätt att öka barns intresse för texter och texters uppbyggnad (1995, sid. 65). Jag vill göra en jämförelse mellan den mer vuxenstyrda läsningen och den delen som tillåter barnen vara deltagande i sitt bokval och samtidigt ger barnen en möjlighet att bli mer självständiga i valet av böcker. Barn påverkas av vuxna, andra barn och media i sitt val av litteratur och jag undrar hur barnen egentligen uppfattar sin egen del i det valet. Känner verkligen barnen att de har möjligheter att välja den bok i i grunden vill läsa eller väljer de något andra utsett till dem?

I Bibliotekslagen 1996, 9 § (SFS 1996-1596), står följande: ”Folk- och skolbiblioteken skall ägna särskild uppmärksamhet åt barn och ungdomar genom att erbjuda böcker, informationsteknik och andra medier anpassade till deras behov för att främja språkutveckling och stimulera till läsning”. Då barnens behov, i enlighet med Bibliotekslagen, kommer i första hand bör det ligga i varje folk- och skolbiblioteks intresse att nå en djupare kunskap om vad barn egentligen föredrar att läsa på sin fritid.

1.2 SYFTE OCH FRÅGESTÄLLNINGAR

Syftet med uppsatsen är att ta reda på vad barnen läser när de själva väljer litteratur, utan koppling till skolans krav eller andra vuxnas åsikter. Mitt syfte består av två delar; dels vill jag ta reda på vad och vem som påverkar barnen i deras val av läsning och dels vill jag veta varför de väljer böcker som de gör. Utifrån mitt syfte har jag valt de här huvudfrågorna:

- Vilka böcker väljer barn att läsa när de själva får välja?
- Hur väljer de ut de böcker de vill läsa? Vad påverkar barnen i deras val av bok?
- Vad upplever barn att vuxna vill att de ska läsa?
- Var får barnen tag i de böcker de läser?

Jag har valt att avgränsa mig till enbart tryckta böcker. Däremot har jag inga avgränsningar till *vilken sorts* böcker barnen föredrar; det kan till exempel vara faktaböcker, skönlitteratur eller långserieböcker. Min studie har ett användarperspektiv och jag utgår från barns egna val av litteratur och i den mån det är möjligt det ordval barnen använt sig av i intervjuerna jag genomfört. Uppsatsen kommer att innehålla vissa begrepp och kommer nu att förklara definitionen av begreppen.

1.3 STUDIENS BEGREPP OCH DEFINITION AV BEGREPPEN

Den definition jag gjort av begreppet *storläsare* är helt och hållet baserad på barnens egen uppfattning om sin läsning. Om barnen uppfattar det som om de läser mycket betecknar jag dem som *storläsare*. Jag har inte satt någon sorts gräns för hur många böcker per vecka eller månad som ska gälla för att man ska kunna klassas som *storläsare* på grund av att olika barn har olika förutsättningar. De barn som läser snabbt hinner med fler böcker på en månad, men ett barn som inte läser lika snabbt men ändå ständigt har en bok i handen och vill läsa ska enligt mig även de kunna klassas som *storläsare*. En *sporadisk läsare* är enligt min definition ett barn som läser lite ibland, när inget annat finns att göra. Barnet har inget större intresse för läsning, men har heller inget problem med det. En *motvillig läsare* däremot, är någon som inte alls vill läsa, någon som läser endast för att andra kräver det.

Termen *slukaråldern* kan även den behöva visst förtydligande, och jag har tagit fasta på hur Wåhlin och Asplund Carlsson definierar barn i slukaråldern: ”En uppfattning om slukaråldern är att barnen då ensidigt håller sig till vissa genrer” (Wåhlin & Asplund Carlsson, 1994, sid.24). Enligt punkt 18 i läsutvecklingsschemat ”LUS” kan man läsa att: ”Barnet lustläser med behållning bokserier utan bärande bilder och vidgar sin läsning till olika genrer inom vuxenlitteraturen. Håller sig helst till en typ av böcker. Läsningen styrs av förförståelsen och själva avläsningen behöver inte ägnas någon uppmärksamhet”. Vidare anses barn i slukaråldern visa upp en ”smalhet” i sitt val av böcker och enligt Allard, Rudqvist och Sundblad är det denna ”smalhet” som ligger till grund för barnets fortsatta läsutveckling (Allard, Rudqvist och Sundblad, 2001). De barn jag fokuserat på är i åldern 9-12 år.

2. TIDIGARE FORSKNING

För att finna relevant litteratur till min uppsats har jag bland annat använt mig av den litteraturlista vi fick under kursen ”*Barn och media*”. Dessutom har jag sökt i Libris med hjälp av sökorden (barn och böcker), (barn och läsvanor). Jag har även sökt information i de databaser som finns tillgängliga genom Högskolebiblioteket i Borås. När jag studerat delar av de dokument jag funnit har jag genom deras källförteckningar fått ytterligare material som jag tidigare inte läst och har därigenom fått fler uppslag till tankar och forskning om barn och läsning. Mina handledare har även de givit mig förslag på böcker som kan vara av intresse. Genom Internet har jag fått uppgifter och olika författare/forskare och deras övriga utgåvor inom respektive verksamhetsområde. För att få en bakgrund till varje författare är det av vikt att veta vad han/hon publicerat tidigare och inom vilken disciplin de publicerat. Eftersom den här studien har barns självvalda läsning som utgångspunkt har jag valt att dela in avsnitten enligt följande:

- Barns läsvanor
- Lässtimulerande verksamheter
- Barns läslust och flow i läsningen
- Vuxnas förhållningssätt till barns läsning

Att ta reda på hur *barns läsvanor* ser ut är till stor hjälp för alla personer som arbetar med barn och böcker. Alla individer har olika intressen och olika behov av litteratur och när barnet finner den genre eller bok som bäst passar dess eget behov leder detta ofta till en ökad läslust. Här har biblioteken en viktig funktion då bibliotekariernas kompetens och kunskap kan hjälpa barn till ett tilltagande intresse för läsning och böcker. Det finns många exempel på hur *lässtimulerande verksamheter* kan användas på främst skolor och bibliotek. Exempel på lässtimulerande verksamheter kan vara hur man väljer att skylta med böckerna i ett bibliotek, hur böckerna placeras för att barnen ska se dem och kunna nå dem, att barnen kan ingå i någon form av läsecirkel eller att barnen har någon att ”prata böcker” med.

När ett barn upplever ett *flow* i sin läsning kan detta beskrivas som ett slags ökad inlevelseförmåga och en ökad lust att fortsätta sin läsning. Barnet kan känna en saknad när boken tar slut och vill ha en ny, liknande bok. Ett barn som inte frivilligt får lov att välja sin egen litteratur kommer sannolikt inte att uppleva *flow* i läsningen, eftersom *flow* handlar om läslust, nöjesläsning, ett starkt intresse för boken och läsning och ger barnet en känsla av välbefinnande (Sandin, 2004, sid. 25). I avsnitt 2.4 kommer jag att diskutera ämnet på ett djupare plan.

Vuxnas förhållningssätt till barns läsning påverkar vilken inställning barn får till läsning och litteratur. Forskning visar att tvång leder till ovilja och ointresse att läsa, medan flexibilitet och öppenhet hjälper barn till att bli kritiska och självständiga läsare (Sandin, 2011, sid. 243). En grundläggande del i arbetet på barn- och ungdomsbibliotek är att finnas som stöd för barn och visa dem hur man lättast söker och finner det man vill ha, oavsett om det gäller i det fysiska biblioteksrummet eller via andra digitala medier.

2.1 BARNS LÄSVANOR

I studien *Barnens tre bibliotek. Läsning av fiktionsböcker i slukaråldern* av Maj Asplund Carlsson och Kristian Wåhlin (1994) fokuserar författarna på barns favoritböcker samt var barnen får tag i böcker och som metod har de använt sig av intervjuer och enkätundersökningar. Författarna använder sig av tre olika sociala kontexter för att ta reda på var och hur barn helst får tag i sina böcker. Dessa tre kontexter går under

benämningen ”bibliotek”: familjebiblioteket, samhällsbiblioteket och kompisbiblioteket.

I sina intervjuer har Wåhlin och Asplund Carlsson dels fokuserat på barnens favoritbok, barnens bästa lästa bok, barnens favoritförfattare och senast lästa bok. Resultaten redovisas bland annat med hjälp av de tre bibliotekskontexterna. De konstaterar att den med lästa boken i undersökningen, *Gummi-Tarzan*, till 93 % har lånats från bibliotek eller skolan (ibid., sid. 87). Författarna diskuterar vidare vilken titel som är mest populär bland barnen i en av deras undersökningar och konstaterar att läsintresset förekom som ett slags ”smitta” bland eleverna; som ett exempel på detta visar författarna på två olika parallellklasser där pojkarna och flickorna i den ena klassen föredrog böckerna om *Bert* medan eleverna i den andra klassen helst läste böckerna om *Sune* (ibid., sid. 64).

Skolverket publicerade 2012 en studie från PIRLS (Progress in International Reading Literacy Study) vilken är en mycket omfattande undersökning av elevers läsförmåga. Syftet med PIRLS är att ge kunskap om elevers läsutveckling i ett internationellt jämförbart perspektiv och en av målsättningarna är att ge tillförlitliga mått på läsförmågan hos elever i årskurs 4. Man har fokuserat på tre områden: läsförmåga, läsvanor och attityder till läsning och sammanhang för läsning. Rapporten är en redovisning som fokuserar på elevernas resultat från kunskapsproven samt enkäter som föräldrar, lärare, rektorer och elever besvarat. Sedan 2001 har elevernas läsförmåga försämrats och PIRLS visar att tillgången till resurser i hemmet, till exempel föräldrarnas utbildningsnivå, tillgång till läsplatser i hemmet, eget rum och Internetuppkoppling, är av stor betydelse för elevernas läsförståelse. Flickorna läser i genomsnitt bättre än pojkarna men sedan 2001 har flickornas resultat försämrats i jämförelse med pojkarnas. Fyra femtedelar av svenska elever uppger att de i viss mån tycker om att läsa och resultatet visar att de elever som tycker om läsning har bättre resultat på läsprov än de elever som inte tycker om läsning. Rapporten visar att nästan tre av fyra elever läser minst en eller två gånger i veckan på sin fritid och tycker det är roligt. Berättelser i böcker är den text de oftast läser, men det är också vanligt att de läser serietidningar. Knappt hälften av eleverna läser faktaböcker och tidskrifter/veckotidningar någon gång per vecka men trots det är läsning av skönlitteratur det vanligaste bland eleverna (Skolverket, PIRLS, 2011).

Statistiska Centralbyrån publicerade 2009 en rapport om barns levnadsförhållanden och fritid och i rapporten ges en statistisk belysning av barns och ungas fritid. Uppgifterna bygger på dels intervjuer med föräldrar och dels med barnen (10-18 år) själva och resultaten baseras på uppgifter som insamlats under 2006 och 2007. Rapporten visar att 70 % av flickorna och 78 % av pojkarna minst en gång per vecka följer med i nyheterna genom TV, tidningar eller radio. Då man ställer frågan om huruvida barnen läser böcker blir svaret att 64 % av flickorna och 52 % av pojkarna läser böcker minst en gång i veckan. Andelen läsare sjunker ju äldre barnen blir. Barnen fick frågan om hur ofta de besöker biblioteket, men det är inte närmare specificerat vilket bibliotek som avses; skolbibliotek, stadsbibliotek eller någon annan form av bibliotek. Sju av tio tillfrågade flickor och sex av tio pojkar uppger att de besökt ett bibliotek på fritiden under det senaste halvåret, och de yngsta barnen har i större utsträckning än de äldre besökt biblioteket (Statistiska Centralbyrån, *Barns fritid*, 2009).

Kerstin Rydsjö och AnnaKarin Elf (2007) har i sin kunskapsöversikt *Studier av barn- och ungdomsbibliotek* i samarbete med länsbiblioteken i Mellansverige sammanställt en översikt över aktuell forskning inom barn- och biblioteksområdet i syfte att utveckla stadsbibliotekens barnbiblioteksverksamhet. Studien finansierades av Statens kulturråd som ett led i det så kallade DOFF-projektet och omfattar forskning,

projektredovisningar, utvärderingar, magisteruppsatser och liknande material. Syftet med översikten var att man ville ”höja kompetensen hos den personal som arbetar med barn- och ungdomsbiblioteksverksamhet genom att ge den en teoretisk bakgrund bestående av en översikt över nordisk och viss internationell forskning samt att ge personalen möjlighet att sätta in sitt eget arbete i ett ämnesmässigt sammanhang utanför det lokala och regionala” (Rydsjö & Elf, 2007, sid. 15). Rydsjö och Elf konstaterade att barn- och ungdomsbibliotekarier skulle kunna förstärka sin kompetens genom att lära mer om barn och ungas läspreferenser, till exempel genom ett utvecklat samarbete med skola och förskola. Författarna problematiserar även diskussionen om bokprat och fastslår att frågan om läsningens syfte blir ett stort problem när barnbibliotekarien lässtimulerar i skolsammanhang. Studier visar att nöjet med läsning försvinner för barnen vid läsfrämjande på skoltid och att kravet på prestation i samband med läsning i skolan stör hela läsoplevelsen samt att biblioteket kopplas till skolan och inte till fritiden (Se Sandin i Rydsjö & Elf, 2007, sid. 171). Vidare ifrågasätter Rydsjö och Elf bibliotekens ensidiga fokus på läsning med hänvisning till Juncker. Juncker argumenterar för att biblioteken även ska belysa andra sidor av barns kulturbehov och andra medier (Se Juncker i Rydsjö & Elf, 2007, sid. 171). Rydsjö och Elf fastslår att barnbibliotekarier behöver ökade kunskaper om nya medier och medieutbudet för att kunna utarbeta medieplaner som svarar mot barns och ungas behov.

Åse Hedemark, 2011, har skrivit rapporten *Barn berättar. En studie av 10-åringars syn på läsning och bibliotek* som bygger på en undersökning genomförd av Svensk Biblioteksförnings verksamhetsgrupp. Undersökningen syftar till att få ökad kunskap kring barns attityder till läsning och huruvida bibliotekens lässtimulerande verksamheter har någon betydelse för barns läsutveckling utifrån barnens egna utsagor. Undersökningen bygger på gruppintervjuer genomförda med ungefär fem barn i varje grupp och sammanlagt har ett hundratal barn i tioårsåldern intervjuats. Avsikten med att välja just denna åldergrupp är att den redan är undersökt, inte minst genom PIRLS-studien, vilket gör det möjligt att jämföra resultaten. Intervjuerna genomfördes med ett antal barnbibliotekarier vilka även har skött transkriberingen av intervjuerna. Resultatet av intervjuerna visar att de flesta av de tillfrågade barnen tycker om att läsa och framför allt föredrar de att läsa skönlitteratur. De böcker som är mest lästa är mysterieböcker som böcker om *Harry-Potter*, *Dalslandsdeckarna* och böckerna om *Lasse-Maja*. I utsagorna framkommer att pojkar och flickor i lika stor utsträckning tycker om deckare och mysterieböcker, något som motsägs av resultaten Wåhlin och Asplund Carlsson, 1994, kom fram till i sina undersökningar. De fann att det främst var pojkar som föredrog att läsa mysterieböcker. Däremot finns inga tvivel om flickor i högre grad än pojkar föredrog att läsa kärleksböcker och hästböcker. Barnen uttryckte att de helst läste böcker som var spännande och medryckande; detta i likhet med vad Sandin kom fram till i sin undersökning från 2004. Avgörande för att väcka barns läslust är således själva händelseförloppet i boken och att barnen kan relatera till berättelsen (Hedemark, 2011, sid. 22). Barnen ger en samstämmig bild av var de får tag i de böcker de läser: antingen genom hem, vänner eller kompisar eller genom att de går till biblioteket. Rapporten visar inte huruvida barnen gör skillnad på skol- eller stadsbiblioteket. Sammanfattningsvis fastställer Hedemark att bibliotekens lässtimulerande åtgärder bidrar till en ökad läslust hos barn och barnen säger sig uppskatta den verksamhet biblioteket bedriver. En förutsättning för att bli en stark och säker läsare är att ha en god tillgång till böcker och där fyller biblioteket en viktig funktion genom att vara den institution dit de allra flesta barn vänder sig för att finna sin läsning (*ibid.*, sid. 48).

2.2 VUXNAS FÖRHÅLLNINGSSÄTT TILL BARNS LÄSNING

Boken *Barnbibliotek och lässtimulans: delaktighet, förhållningssätt, samarbete* är del tre i en serie om

barnbibliotekens verksamhet sedd ur en teoretisk synvinkel. Boken är en metodgenomgång av 93 lässtimulerande projekt och syftet är ”att urskilja tendenser och teman och utifrån teorier om läsning belysa och analysera faktorer som påverkar projekten och därmed ge en bättre grund för det fortsatta lässtimulerande arbetet” (Sandin, 2011, sid. 11). Sandin har valt ut, strukturerat och analyserat projektrapporterna. Materialet som ligger till grund för studien är främst slutrapporter och utvärderingar som producerats för att dokumentera lässtimulerande projekt. Sandin resonerar runt hur skolbibliotekariers roller och förhållningssätt till barns läsning påverkar utformningen av bibliotekens lässtimulerande verksamheter. Louise Limberg (2002) kopplar samman dessa olika roller med tre strategier pedagoger kan anta i litteraturundervisning och de tre strategierna är: den pragmatiska, den traditionalistiska och den emancipatoriska. Sandin har haft Dressman som utgångspunkt och gått vidare med hans teori (ibid., sid. 141-144). En mer utförlig beskrivning av dessa tre förhållningssätt följer under rubriken teoretiska ramar.

Sandin resonerar vidare kring begreppet delaktighet och menar att det bland annat förknippas med empowerment, utjämning av maktrelationer, ökad självkänsla och möjlighet att känna ansvar. I *Barnbibliotek och lässtimulans* skiljer hon på *delaktighet* och *deltagande*, där delaktighet är något som utövas och deltagande innebär att barn tar del av aktiviteter utan någon egentlig möjlighet att påverka. Även här hamnar den vuxnes makt gentemot barnet i fokus. Sandin menar att barn och unga kan antas påverkas av de förväntningar vuxna, till exempel lärare eller bibliotekariers, har på dem (ibid., sid. 184). Det har gjorts en mängd olika läsfrämjande projekt och verksamheter som finns redovisade i forskning och rapporter och några av dem har jag studerat närmare och redovisar i korthet nedan. Inledningsvis kommer jag att ge definitioner på vad som menas med begreppet lässtimulerande verksamheter.

2.3 LÄSSTIMULERANDE VERKSAMHETER

Jag vill inleda kapitlet med att ge olika definitioner på vad lässtimulerade verksamheter är; Sandin, 2011, uppger att en del i det lässtimulerade arbetet på bibliotek är att bibliotekspersonalen kontinuerligt utbildas. Hon menar att det finns en lucka mellan verksamheterna på biblioteken och utbildningarna i biblioteks- och informationsvetenskap och hävdar att det som lärs ut på utbildningarna inte täcker de kunskaper som krävs vid biblioteken. Ytterligare förslag på lässtimulerade verksamheter är att introducera nya former av media, ge barn möjlighet till delaktighet och till barns eget skapande (Sandin, 2011, sid. 18). Vidare ger Rydsjö och Elf förslag på lässtimulerande metoder i form av bokurval, skyltning, bokinköp, bokprat och boktips (Rydsjö & Elf, 2007, sid. 128).

MVG – projektet (Johansson, 2008) (MVG - metodutveckling, visioner och grunder) syftar till att utveckla metoder för att stimulera barns och ungas läsning med målsättningen att höja kvaliteten på barnbibliotekens läsfrämjande arbete. Projektet behandlar frågor som vad barnperspektiv innebär, hur biblioteken arbetar för att stimulera läsning av skön- och facklitteratur och hur olika medieformer stödjer varandra med mera. Huvudsyftet med MVG är att utveckla det läsfrämjande arbetet genom att väcka och hålla liv i läsglädjen. Etnolog Barbro Johansson utvärderade projektet och hon kopplar analysen av bland annat genomförda enkäter och intervjuer till tidigare teorier kring barndomsforskning. Intervjuer med skol- och barnbibliotekariers som deltagit i MVG-projektet, styrgruppen och projektledningen till densamma samt telefonintervjuer med projektdeltagare ligger till grund för Johanssons analys. Johansson fick uppfattningen att hennes informanter sett som det yttersta målet med sitt arbete att barn och unga ska få uppleva läsandets glädje och välbehag. Biblioteket ska ses som en plats för läsglädje och bibliotekarierna som en förmedlare av läsglädje. I MVG projektet betonas vikten av biblioteksrummet som en plats där varandet och den kroppsliga upplevelsen står i

centrum: biblioteket ska vara en helhetsupplevelse där rummet, möbleringen, bokbeståndet och placeringen bildar en enhet som välkomnar besökaren och möjliggör positiva erfarenheter (Johansson, 2010, sid. 90-91).

Johansson resonerar vidare kring begreppen barn som beings och barn som becomings och hävdar att barn är beings och ska betraktas som en tillgång; en tillgång som har medborgerliga rättigheter såsom yttrandefrihet, tankefrihet och rätten att bli lyssnade på (ibid., sid. 11). En av deltagarna i Johanssons enkätundersökning understryker att: ”Jag tycker att barnbibliotekariens viktigaste uppgifter idag är att lyssna på barnen, se barnen och tillåta dem att vara i och använda biblioteket. Jag vill kunna sprida det i så många sammanhang som möjligt så att alla barn vet att det finns plats, och intressanta saker för dem på biblioteket. Jag vill att de skall berätta för mig vad som skall finnas och hur det skall se ut” (ibid., sid. 23). Deltagarna i Johanssons undersökning har många idéer om hur barn och unga kan bli aktivt delaktiga i bok- inköp och andra frågor som gäller biblioteket. Man exemplifierar med fokus- och referensgrupper, enkäter, bokråd, förslagslåda, klotterplank och biblioteksråd, låta förskolebarn och pedagoger ge omdömen om nya böcker och ge plats på biblioteket för barns utställningar. Vidare hänvisar Johansson till Barnkonventionen då hon menar att exempel på att tillämpa denna på biblioteket innebär både att göra biblioteket bättre för barn, med hjälp av bibliotekariers kompetens och barns inflytande, det vill säga samspelsmodellen, och att bemyndiga barnen, det vill säga att stärka dem som medborgare (ibid., sid. 77).

Sandin problematiserar begreppen lässtimulans och läsfrämjande och upplever att begreppen kan vara förrädiska och svårförståeliga. Komplexiteten inställer sig när man ställer frågor om vad som ska läsas, i vilka medier och vilka handlingar som ska förknippas med läsning. Vad ska tolkas som ”text”, vad är kvalitetslitteratur och vad innebär egentligen läsningen som praktik? Hon kopplar även diskussionen till kvalitet och undrar om det är vilken läsning som helst som ska främjas eller om det endast är så kallad kvalitetslitteratur? Sandin hänvisar till Kulturrådets hemsida där det står att bidrag till lässtimulerande insatser ska användas för att ”öka intresse för läsning bland barn och ungdomar”. I och med denna formulering kopplas läsningen till kvantitet, det vill säga att läsfrämjande insatser syftar till ökad läsning. Samtidigt är målet för Kulturrådets bidragsgivning att ”uppnå ett omfattande och varierat kulturutbud av hög kvalitet (Regleringsbrev för budgetåret 2011 avseende Statens Kulturråd).” Det finns med andra ord en paradox i dessa bägge formuleringar där den ena syftar till att öka **all** slags läsning och där den andra formuleringen innebär att man ska tillhandahålla ett kulturutbud av **hög kvalitet** (Sandin, 2011, sid.22).

Sandin kopplar barns delaktighet till ett maktbegrepp där majoriteten av de lässtimulerande aktiviteterna på förhand är bestämda av vuxna. Barns möjlighet till delaktighet är med andra ord begränsad av vuxna. Sandin pekar på att begreppet delaktighet kan tolkas som att barnen har möjlighet att ta del av aktiviteter samt att barnen inom ramarna för ett projekt till viss del kan påverka utformandet av olika aktiviteter. Däremot, menar Sandin, finns få exempel på att barn från början har varit med och påverkat, och formulerat idéer för, syfte, innehåll och utförande av lässtimulerande projekt. Många projekt tar sin utgångspunkt i av vuxna uppfattade behov hos barn som målgrupp, men utan någon egentlig medveten påverkan från barnens sida (ibid., sid. 94).

Avslutningsvis har Sandin formulerat ett antal påståenden vilka kan fungera som underlag vid diskussioner om delaktighet vid utformandet av nya arbetsmetoder, lässtimulerande projekt och biblioteksverksamheter:

- Det är skillnad på deltagande och delaktighet. Deltagande innebär att ta del av aktiviteter men där

- en tydlig maktstruktur mellan barn och vuxna kvarstår.
- Delaktighet innebär aktörskap för både barn och vuxna.
- Delaktighet innebär en reell möjlighet att påverka och göra sin röst hörd.
- Delaktighet ses då som både värde och pedagogik.
- Att barns perspektiv ges utrymme och tillvaratas är nödvändigt i delaktighetsprocesser.
- Delaktighet är inte något som innehas eller kan tilldelas, delaktighet är något som utövas annars avses deltagande.
- Detta innebär att om det ska gå att hävda att barn varitdelaktiga behöver det redovisas vilka uttryck delaktigheten tar (konsekvenser) (ibid., sid. 196).
- För att barn ska anses ha delaktighet i lässtimulerande projekt eller biblioteksverksamheter ska de haft möjlighet att påverka innehåll, utformning och syfte.

Följande avsnitt handlar om barns läslust och flow i läsningen. En viktig del i arbetet med barn och läsning är hur man på olika sätt kan väcka och stimulera barns läslust. En god läsare kan komma uppleva en känsla en *flow*, vilket i sin tur ger en ökad lust till fortsatt läsning.

2.4 LÄSLUST OCH FLOW

Sandin problematiserar begreppet läslust utifrån professor Mihály Csíkszentmihályis teori om *flow*; vilket innebär att en människa helt och hållet går upp i en handling och upplever känslor av till exempel välbehag och inspiration (Sandin, 2011, sid. 149). I en tidigare studie konstaterar Sandin att läsning kan fungera som en flowaktivitet och ge barn flowupplevelser. Dessa upplevelser visade sig genom att barnen i studien gav uttryck för att läsningen kunde ändra tids- och rumsuppfattningen, att de upplevde spänning och att läsningen gjorde dem på gott humör. Även efter själva läsningen kunde upplevelsen av flow sitta kvar, till exempel om barnen fick möjlighet att diskutera boken med någon annan. Sandin menar att, förutom yttre faktorer som fysisk läsmiljö och upplevda förväntningar på läsningen, var förmågan till inlevelse, förståelsekoncentration och intresse faktorer som påverkade om läsningen ledde till flowupplevelser eller inte (ibid., sid. 149-150).

Ett flertal studier betonar bibliotekariernas roll i arbetet med att väcka barns läslust (Limberg, 2002, se Nobel, 1982, sid. 31; Donham, 1998 kapitel 9). Bokprat, tid och plats att läsa och möjligheter för barn att själva välja sina text- och läsarter är olika metoder som vanligen används i det läspedagogiska arbetet (Limberg, 2002, sid. 62). Johansson beskriver en speciell aspekt av läsning som en njutning och källa till glädje. Genom sin delaktighet i det så kallade MVG-projektet har hon arbetat för att utveckla metoder för att stimulerat barns och ungas läsning. Inom MVG-projektet har Johansson med flera genomfört ett antal intervjuer och enkäter med ett antal skol- och barnbibliotekarier, vilka har som mål med sitt arbete att barn och unga ska få erfara läsandets glädje och välbehag. Johansson har utvecklat något hon kallar ”läsningens njutning” och inom den diskursen hamnar allt det positiva med läsningen; att den inspirerar och utvecklar fantasin, man får svar på frågor man ställer sig eller ta del av helt nya perspektiv, eller helt enkelt att få en paus från vardagen. Johansson hävdar att det är troligt att om man som barn uppskattar läsning så kommer man även att göra det som vuxen, och även om man ”bara” läser för nöjes skull så får det positiva effekter på läsförmåga och kunskaper man kommer att ha nytta av i framtiden. På så vis handlar läsglädje både om att bejaka det lustfyllda med att finna en stabil grund för fortsatt läsande (2008, sid. 49-52).

Mats Dolatkah har i sin text *Barnbiblioteken och läsningens 4 ”M”* beskrivit 4 problem angående läsning: *meningsskapade, materialitet, modalitet* och *makt*. Enligt Dolatkah läser olika personer samma text på

olika sätt; läsningen kan antingen vara bokstavstrogen eller så kan meningen med texten skapas i själva läsakten (*meningsskapande*). Ett barn som kan kännetecknas som en ”mogen” läsare har förmågan att utläsa metaforer och analogier och kan ”läsa mellan raderna”. *Materialitet* handlar om hur vi uppfattar texten vi läser; läsning har inte endast en intellektuell eller emotionell dimension utan är även en fysiskt och materiellt manifesterad operation som går ut på att en kropp (läsaren) hanterar ett objekt (boken/dokumentet). Med *modalitet* menar Dolatkah att vi läser på ett visst sätt och exempel på detta är tyst- respektive högläsning. Läsandets makt och motmakt beskrivs just i termen *makt* och med detta anser Dolatkah att man som läsare är beroende av å ena sidan olika auktoriteter och utgivare som begränsar läsandet genom censurering och lagstiftning och å andra sidan läsarens egen förmåga att skapa mening i den lästa texten. Sociala auktoriteter har makten över vilka texter läsaren får tillgång till, men inget kan styra över hur läsaren själv tolkar den lästa texten (2010, sid. 107-113).

3. TEORETISKA RAMAR

Chambers har en tydlig bild av vuxnas påverkan och makt över barns läsning, en teori som jag valt att jämföra med Barbro Johanssons, med flera, resonemang runt barns egen makt över sin läsning och barnperspektivet över detsamma. För att förtydliga termerna barnperspektiv och barns perspektiv kommer jag nu att ge en kortare beskrivning av dem nedan.

3.1 BARNPERSPEKTIV OCH BARNPERSPEKTIV

Johanssons kapitel i boken *Barnet, platsen, tiden* behandlar bland annat termen ”barnperspektiv”. Barnperspektiv innebär att man ser något från ett barns synvinkel och ofta används begreppet i den betydelsen att vuxna försöker sätta sig in i och förstå barns perspektiv. Inom forskningen skiljer man mellan barns perspektiv och barnperspektiv där det förra står för mångfalden av barns individuella perspektiv och det senare för hur vuxenvärlden försöker tillvarata barns intressen. Johansson hävdar att nackdelen med att hävda ett speciellt barnperspektiv bekräftar barnens underordning vilket i sin tur ställer barnen i en beroendeposition till vuxna och i och med detta definieras barn som en grupp i behov av särskilt stöd och omsorg. Detta skyddsbehov ligger till grund för deklARATIONER om barns rättigheter, till exempel Genève-deklarationen 1925 och Barnkonventionen 1989. Barns rättigheter behöver uppmärksammas för att de inte ska komma till korta i förhållande till vuxnas. Ytterligare en nackdel med att hävda ett speciellt barnperspektiv är att man då bortser från barnens egna styrkor och resurser (2010, sid. 24-26). Johansson hävdar dessutom att det yttersta målet med ett barnperspektiv skulle vara att tömma begreppet ”barn” på mening och istället respektera varje individs unika perspektiv (ibid., sid. 24-25).

Sandin gör en koppling mellan barns delaktighet och barns perspektiv då hon menar att det är sällan barn får möjlighet att vara aktörer och påverka innehåll, utformning och genomförande. De exempel på delaktighet som framträder i Sandins studerade material innebär att barns åsikter om biblioteksrummet samlas in och att barn ges möjlighet till att påverka bibliotekens inköp av litteratur. Sandin hävdar dessutom att det finns ett tydligt barnperspektiv när verksamheter och projekt utformas, medan barns perspektiv i princip helt saknas (Sandin, 2011, sid. 241).

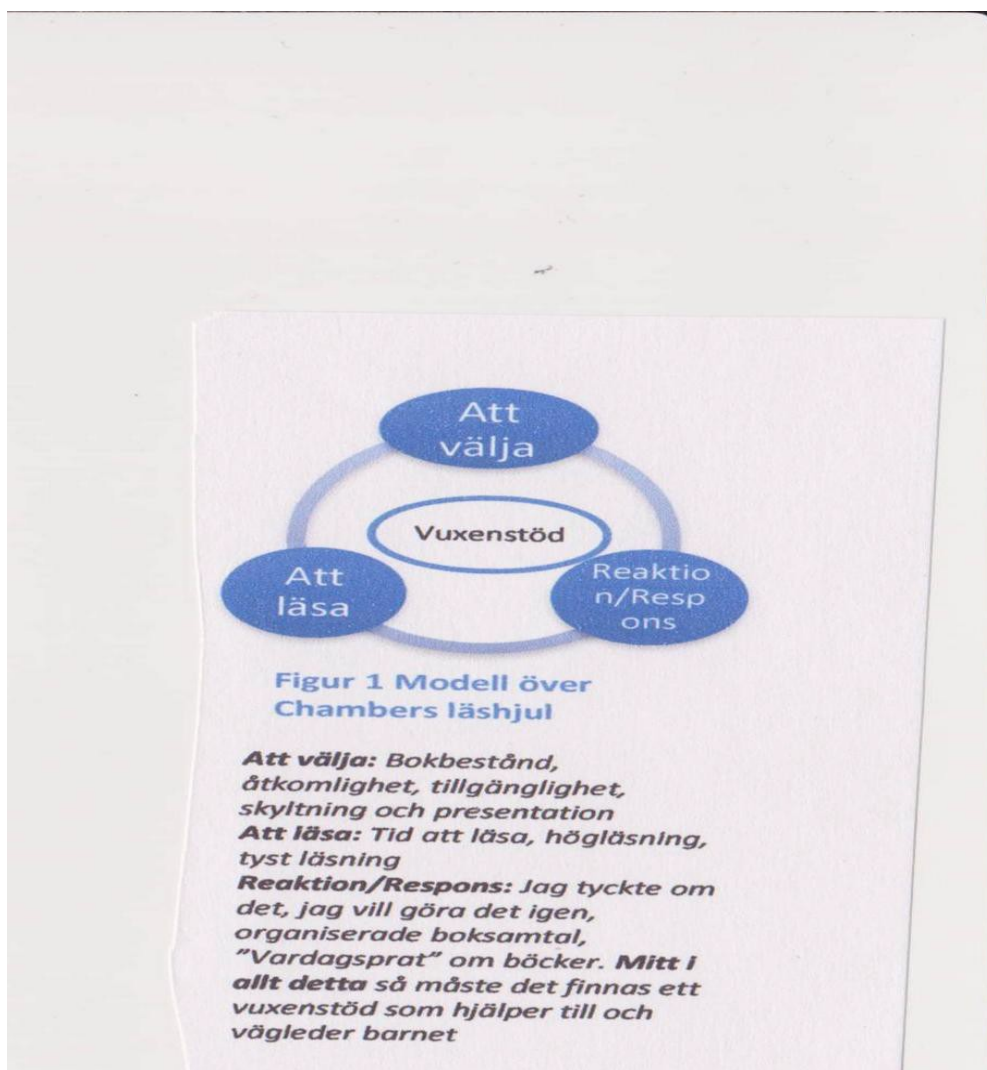
I *På barns och ungdomars villkor*, som bygger på Barnkonventionen, står: ”Barnperspektivet ska vara utgångspunkten för biblioteket. Barns och ungdomars egna behov ska vara vägledande för verksamheten. De ska kunna påverka denna och de ska erbjudas möjligheter att uttrycka sig på biblioteket” (*På barns och ungdomars villkor*, 2003, sid. 2). Begreppet ”empowerment” definierar den makt vuxna tar sig gentemot barn. Det finns ingen bra svensk motsvarighet till ”empowerment”, men olika förslag är egenmakt, delaktighet, bemyndigande och egenkontroll. Ett problem med begreppet är hur initiativet ska fördelas mellan den grupp som ska stärkas (i det här fallet barnen) och vem som ska medverka till gruppens empowerment. Vem ska avgöra vad som är gruppens bästa? Vem bestämmer vad som är rätt förhållanden? Ofta tar vuxna på sig att styra hur processen ska gå till och barnen blir då ”bemyndigande” på vuxnas villkor (Johansson, 2010, sid.24-26). Sandin definierar empowerment som ”en positiv syn på människan där hon betraktas som aktör och inte som passiv och okunnig. Genom att människor ses som aktörer kan empowerment bli effekten av olika aktiviteter som ger människor självförtroende, kunskaper och färdigheter för att kunna ta del i samhället och påverka sin egen livssituation. Begreppet innebär en målsättning men uttrycker även medel för att nå målet. Empowerment knyter alltså an till makt, att känna makt i vardagen och över sin egen livssituation” (Sandin, 2011, sid. 193).

Maktrelationer och synen på barn kan även belysas utifrån resonemang om barn som *human beings* eller *becomings*. Barn som betraktas som *becomings* är ofullkomliga och i behov av vägledning och utbildning för att de ska utvecklas till fullvärdiga människor, medan barn betraktade som *beings* har ett egenvärde här och nu och betraktas som aktörer som inte bara påverkas av utan även påverkar sin omgivning (Sandin, 2011, sid. 194). Barbro Johansson beskriver barn som *becomings* som blivande samhällsmedborgare, där nuet mest fungerar som en språngbräda för framtiden. Allt som händer nu har en relation till en annan tid och allt barnen gör och blir utsatta för kommer att sätta spår som kommer att visa sig senare i livet. Med ett sådant synsätt får även den vuxnes handlingar sitt värde först i framtiden. Johansson hänvisar till Nick Lee och hans bok *Childhood and society: Growing up in an age of uncertainty* (2001) där han diskuterar begreppet *becomings* och framhåller att det i själva verket är en benämning som gäller alla människor, oavsett ålder. Han menar att ingen människa är självständig utan för sin existens beroende av andra; människor, tjänster och ting med mera, och att vi hela tiden är på väg mot någonting, det vill säga ofullständiga och i vardande. Medan vuxnas beroende av andra setts som beroende av omständigheterna har barns beroende av andra betraktats som en del av barnets natur (Johansson, 2010, sid. 37-38, se Lee, 2001, sid. 23).

Monica Nordenfors ventilerar frågan om hur det skett ett paradigmskifte i synen på barn där barn tidigare betraktats som passiva objekt för vuxnas omsorger till att bli betraktade som kompetenta aktörer som är med och skapar tillvaron och samhället tillsammans med vuxna. Hon hävdar att det idag blir allt vanligare att finna erkänsla för att barndom ska betraktas som en del av samhället snarare än en föregångare till det. Nordenfors hänvisar till McNeish, 1999, där han diskuterar att ett hinder för barns delaktighet kommer från föreställningar om deras sårbarhet (Nordenfors, 2010, sid. 14). Nordenfors fortsätter med att problematisera föreställningen att barn är i avsaknad av kompetens och därför inte blir uppmärksammade.

Vid ett besök på skolbiblioteket konstaterade jag att det på grund av bristande utrymme inte fanns alltför många böcker till elevernas förfogande. Böckerna som fanns var dessutom tämligen ålderstigna och det fanns knappt någon facklitteratur över huvudtaget. Böckerna var emellertid placerade på så vis att det underlättade för eleverna när de skulle söka litteratur; varje hylla var placerad på ett lagom avstånd från golvytan så att det lätt gick att se vilka böcker som fanns på respektive hylla. Personalen hade även skyltat med böcker som ingick i genren fantasyböcker och dessa böcker byttes ut med jämna mellanrum till andra böcker i en annan genre. Med tanke på vilket begränsat utrymme som fanns att tillgå anser jag att personalen ändå gjort det bästa av de tillgångar som fanns. Eleverna hade även fått ge boktips till andra elever och dessa böcker hade placerats i en egen hylla vilken stod centralt placerad i rummet. Tyvärr fanns ingen skolbibliotekarie anställd, det var lärare i respektive klass som lånade ut böckerna och som såg till att de lämnades tillbaka. Det fanns inga soffor eller likande i biblioteket, endast några stolar och bord. Det var med andra ord inget bibliotek som lämpade sig för att eleverna skulle kunna sätta sig i någon avskild vrå för att läsa eller studera.

3.2 LÄSANDETS CIRKEL

Modell över "Läsandets cirkel", Chambers, 1994, sid. 13.

Chambers, i grunden en barn- och ungdomsförfattare, är främst känd för sitt engagemang i barns läsning. Chambers har utvecklat en teori han kallar "Läsandets cirkel" vilken syftar till att skapa en läsmiljö för barn som utvecklar dem till intresserade, läsvilliga och tänkande läsare (Chambers, 1994, sid. 9). Teorin vänder sig till alla de som arbetar med barn och böcker; lärare, bibliotekarier och även föräldrar. Anledningen till att jag valt att fokusera på Chambers cirkel, trots att teorin är relativt gammal, är att den fortfarande är aktuell och anses vara en klassisk modell i diskussionen om barns läsning.

"Läsandets cirkel" innebär i korthet *att välja* (bokbestånd, åtkomlighet, tillgänglighet med mera), *reaktion/respons* (att vilja göra om det, att tycka om det, boksamtal med mera), och *att läsa* (tid att läsa, högläsning, tyst läsning med mera). Dessa tre olika delar bildar en cirkel och mitt i cirkeln finns vuxenstödet. Med detta menar Chambers att vi som vuxna måste hjälpa barnen att välja böcker, tala med dem om böcker och ge dem tid och möjlighet att läsa böcker.

Läsandets cirkel börjar med *ett val*; man väljer vad man vill läsa. Chambers sätter ett citationstecken kring ordet "läsandet", då han menar att läsande inte bara är en fråga om att kunna avläsa ord på en sida, utan jämför läsandet med ett helt drama uppbyggt av olika samverkande scener. "Att låta barnen bli delaktiga i läsandets drama, att låta dem bli dramatiker (som skriver om texten), regissör (som tolkar texten), skådespelare (som uppför texten), publik (som är aktiva mottagare av texten), till och med kritiker (som kommenterar, tyder och studerar texten) – det är så jag ser vårt arbete som lärare i läsandets konst. Var gång vi läser väljer vi ur allt det material vi har tillgång till, vi sorterar ut det vi vill se" (1993, sid. 13-14). Vid vårt val av läsning påverkas vi av många olika influenser; texterna måste finnas tillgängliga för oss, det ska vara texter vi är intresserade av och tillräckligt många. Dessutom är det viktigt hur texterna presenteras för oss då man lätt blir negativt eller positivt inställd till en text beroende av hur den introduceras. Här har barnbibliotekarier och andra vuxna en viktig roll att fylla då de fungerar både som stöd och möjliggörare (1994, sid. 12-13). "Alla hinder på vägen för läsare under utveckling kan övervinnas om det till stöd och förebild finns en vuxen som de har förtroende för" (ibid., sid.18). Barnbibliotekarier har genom sin profession en unik möjlighet att stödja barn i deras läsning och ge dem de verktyg de behöver för att lära sig söka och finna den litteratur de önskar.

Nästa steg i cirkeln är *att läsa*, och Chambers poängterar att det inte är just att kunna avkoda ord på ett papper som läsandet består av utan av en mängd olika aktiviteter. Detta får ibland till följd att nybörjarläsare tror att de inte kan läsa innan de avkodat samtliga ord i en bok, men Chambers menar att de lyckas i samma ögonblick de ägnar texten sin uppmärksamhet. Dessa aktiviteter som läsandet består av kan vara när ett litet barn tittar på olika sidor i en bok, när någon läser högt för barnet eller när barnet väljer ut en egen text det vill "läsa". Läsning är en process som bygger på positiva upplevelser och det är av yttersta vikt att barnen får tid att läsa och att deras koncentration inte störs (ibid., sid. 14-15).

För att cirkeln ska slutas behövs *reaktion och respons*. Chambers beskriver två slags reaktioner som är viktiga i arbetet med barn som ska bli tänkande läsare och den första reaktionen är när man läst en text man tycker mycket om, att man gärna vill få samma positiva upplevelse ytterligare en gång. Det kan uttryckas som en önskan att läsa om texten, att få läsa en liknande text eller helt enkelt få läsa vilken text som helst för läsandets egen skull. Därigenom får vi göra ett nytt val och har påbörjat ett nytt varv i "Läsandets cirkel". Det andra slaget av reaktion är att man uppskattat en text så mycket att man inte kan låta bli att prata om den, antingen genom informellt vardagsprat eller genom mer organiserade boksamtal, och båda dessa former leder tillbaks till "Läsandets cirkel". Det är genom dessa samtal vi övergår från att vara människor som läser utan eftertanke till att bli en tänkande läsare som läser med koncentration och eftertanke. Detta gör oss mer kritiska och medvetna i vårt val av texter.

I mitten av "Läsandets cirkel" är den vuxne placerad; den vuxne har en stödjande roll och finns som förebild för barnet. En vuxen med stort inflytande på barns läsning är den lokala skol- eller barnbibliotekarien. Det är deras smak, kunskap och åsikter om vad barn ska läsa som är avgörande för bokbeståndets sammansättning (1994, sid. 26). Chambers hävdar att vi lär oss läsa tillsammans med någon som redan vet hur man gör och att den personen "lånar ut sitt kunnande".

Då bildas det LevVygotskij kallar ”potentiell utvecklingszon”, och det betyder att barnet blir en slags lärling till den vuxne. I och med det får barnet lyssna till det den vuxne väljer att läsa/lära ut, såvida inte barnet får vara med och välja vilken bok som ska läsas (ibid., sid. 65). Vidare ger Chambers ett antal exempel på hur vuxna ska hjälpa barn välja böcker att läsa och han beskriver hur vuxna kan påverka barn till att läsa vissa böcker. Genom att tala positivt om boken skapas intresse för den. Chambers resonerar om att *läsare görs av läsare*, vilket betyder att man omedvetet försöker forma andra till samma sorts läsare man själv är. Vi kommer att genom vårt beteende visa vilken plats och roll läsning spelar i vårt eget liv (ibid., sid. 109). Chambers tar även upp barnens roll som medbestämmande vid val av litteratur; han tar som exempel upp hanteringen och urval av böcker i skolverksamheten. Enligt Chambers kan elever, allt från de allra minsta förskolebarnen till högskoleelever, hjälpa till att ta hand om böckerna; till exempel att ställa undan böckerna från morgonens läsestund till att driva sin egen bokhandel. Att hjälpa till i skolbiblioteket, att beställa och köpa in böcker eller att göra en egen boktidning är andra exempel på hur barn kan samverka med arbetet kring bokhanteringen.

Chambers erfarenhet är att barns och ungas intresse kring böcker brukar öka när de själva får vara med och arrangera något som anses viktigt och deras entusiasm brukar även påverka andras inställning till företeelsen i fråga. Den vuxne har i sådana här exempel till uppgift att fungera som en katalysator; den som ser till att saker och ting händer, den som gör saker möjliga eller den som står för resurserna (ibid., sid. 98-99). Chambers anser även att barn bör få delta i bokinköpsarbetet för att så många behov som möjligt ska kunna tillfredsställas. Ytterligare ett exempel ges i boken *Böcker omkring oss. Om läsmiljö*, där Chambers beskriver hur eleverna klassvis får diskutera vilka böcker som ska köpas in till skolbiblioteket. Även här finns den vuxne med som stöd för eleverna (ibid., sid. 26-27). Som framgår har Chambers inte enbart fokuserat på den vuxnes makt över barnens läsning, vid vissa tillfällen menar han att barnen bör få vara med och bestämma, men en vuxen är alltid med som stöd eller katalysator. Jag har valt att fokusera på Chambers syn på vuxenstödet i min studie då jag tycker det är en intressant teori om barns läsning.

3.3 TRE FÖRHÅLLNINGSSÄTT TILL BARNES LÄSNING

Här följer en sammanfattning av de tre olika förhållningssätt vuxna kan inta till barns läsning. Olika forskare har behandlat ämnet, bland annat Sandin, Limberg och Dressman. Sandin utvecklade dessa olika förhållningssätt i sin text från 2011 och nedan återfinns en kort beskrivning av dessa förhållningssätt.

DET PRAGMATISKA FÖRHÅLLNINGSSÄTTET

Om man intar det pragmatiska förhållningssättet till läsning innebär det att det viktigaste är att barnen läser och inte *vad* de läser. Det pragmatiska förhållningssättet innebär en instrumentell läsning, där barnen läser för att det är nyttigt, för att lära sig nya saker och för att få ett bättre ordförråd (Hedemark, 2011, sid. 49). I Dressmans studie använde sig bibliotekarierna av olika sorters läsfrämjande strategier, till exempel lästävlingar, där målet var att eleverna skulle läsa mycket. För skolbibliotekarien med ett pragmatiskt förhållningssätt var det viktigt att eleverna skulle ”älska” böcker och anledningen var att barnen skulle lära sig nya saker och att läsa. Ingen vikt lades dock vid att kontrollera att barnen förstod vad de egentligen läst (Dressman, 1997, se Limberg, 2002, sid. 64). Hedemark konstaterade i sin studie att barn utövar en sorts motstrategier

mot detta förhållningssätt som yttrar sig genom att de inte läser böckerna på riktigt (Hedemark, 2011, se Sandin, 2011, sid. 142).

DET TRADITIONALISTISKA FÖRHÅLLNINGSSÄTTET

Det traditionalistiska förhållningssättet innebar, i Dressmans studie, att bibliotekarien gjorde en tydlig koppling till skolan och styrde barnen mot en distanserad hållning till litteratur (Dressman, 1997, se Limberg, 2002, sid. 63, Rydsjö & Elf, 2007, sid.44). Målet var att barnen skulle lära sig uppskatta viss litteratur, men barnens respons blev istället att läsningen kom att uppfattas som skolarbete och den frivilliga läsningen avtog (Sandin, 2011, sid. 143). Elf, 2007, sid. 44). I Hedemarks studie kopplas inga av barnens utsagor till detta resonemang vilket kan bero på att majoriteten av barnen i hennes studie uppskattade läsning och därigenom hade en positiv inställning till densamma.

DET EMANCIPATORISKA FÖRHÅLLNINGSSÄTTET

Det emancipatoriska förhållningssättet innebär att läsningen sätts in i en social och kulturell kontext, vilket ger bibliotekarien i uppgift att hjälpa barnen bli självständiga och kritiska läsare (Dressman, 1997, se Limberg, 2002, sid. 63, Rydsjö & Elf, 2007, sid. 44). Detta kan låta sig göras genom att bibliotekarien visar en flexibilitet och öppenhet inför barnens val av läsning, oavsett om det är skönlitteratur eller facktexter. Bibliotekarien i Dressmans studie ville hjälpa barnen att lära sig utforska och utveckla egna intressen på biblioteket. Barnen vid detta bibliotek intog en lekfull attityd till läsningen och anpassade den till ett sätt som passade deras eget behov och intressen. Hedemark analyserar sina informanternas utsagor och konstaterar att det inte finns uttryck för det emancipatoriska förhållningssättet i det lässtimulerande arbetet. Hedemarks studie visar att aktiviteter som inte gav möjligheter att diskutera böcker av barnen upplevdes som tråkiga och ger uttryck för ett pragmatiskt förhållningssätt hos skola och bibliotek.

3.4 DE TRE BIBLIOTEKSKONTEXTERNA

Wåhlin och Asplund Carlsson har genom ett antal olika enkätundersökningar och intervjuer undersökt bland annat var barn får tag i de böcker de läser. De har kategoriserat tre olika bibliotekskontexter och kallar dessa kontexter för **familjebiblioteket**, **kompisbiblioteket** och **samhällsbiblioteket**. Här följer en kortare beskrivning av respektive bibliotekskontext.

FAMILJEBIBLIOTEKET

Hit hör högläsning samt läsningen av de böcker som redan finns i hemmet. Även böcker som fås i gåva eller köps in till hemmet räknas till kategorin familjebiblioteket. Wåhlin och Asplund Carlsson menar att de flitigaste bokslukarna är barn som kommer från hem där högläsning förekommer ofta samt där föräldrarna själva är återkommande läsare (1994, sid. 93).

SAMHÄLLSBIBLIOTEKET

Lån inom samhällsbiblioteket handlar om lån i skolan eller från stadsbibliotek. Här finns, till skillnad från de andra två biblioteken, en expertis i form av bibliotekarierna och lärarna vilka har en avgörande roll som inköpare av böcker. Wåhlin och Asplund Carlsson har funnit att även de barn som ofta besöker biblioteket uttrycker att de inte alltid hittar de böcker de söker och påstår att bibliotekspersonalen spelar en mycket liten roll för barnen; förklaringen på detta är att skolan till

en allt högre grad tagit över bibliotekens roll och att kompisar tipsar varandra (ibid., sid. 139-140).

KOMPISBIBLIOTEKET

Till kompisbiblioteket hör lån och boktips inom bekantskapskretsen. Wåhlin och Asplund Carlsson hävdar att barnen i deras undersökning upplever sitt eget val av läsning som en motkultur till de böcker som vanligtvis finns att tillgå på biblioteken och i skolan, där eleverna anser att det bara finns ”tråkiga” böcker. Slutsatsen författarna drar är att ju mer bibliotekarier och lärare framhåller ”sina” förslag på böcker desto envisare håller barnen fast vid sina bokval (ibid., sid.120-122).

4. METOD

I detta kapitel kommer jag att redovisa vilken metod jag valt samt hur urvalet av informanterna sett ut, vilken analysmetod jag kommer att använda mig av, forskningsetik samt uppsatsens validitet och reliabilitet. Jag kommer även att problematisera ämnet barnintervjuer samt redovisa mina genomförda intervjuer.

4.1 SEMISTRUKTURERADE INTERVJUER

Metoden jag använt är semistrukturerade intervjuer med barn och i enlighet med detta är *orden* den väsentliga delen av undersökningen. Jag vill veta hur barnen själva uppfattar sitt potentiella läsintresse och då jag valt att genomföra intervjuerna med dem en och en har jag minimerat risken att de blir påverkade av varandras svar och åsikter. Semistrukturerade intervjuer är den metod som bäst lämpar sig för min undersökning tack vare det unika mötet med varje individ och barnens egna tankar om sin egen läsning. Jag lägger stor vikt vid att kunna förhålla mig flexibel till informanternas svar och vill kunna styra samtalet i den riktning som faller sig naturlig. Kvalitativa intervjuer är att föredra när forskaren vill få en ökad förståelse för hur människor tänker och känner kring en viss företeelse. Då min önskan är att få reda på hur just dessa elever upplever vilken möjlighet de har att själva få välja sin litteratur är detta väl överensstämmande med min problemformulering.

Enligt Bryman är den kvalitativa forskningen ett induktivt synsätt som lägger tyngden på att framställa teorier, detta till skillnad från deduktiv forskning som kortfattat går ut på att pröva färdiga teorier. Den kvalitativa forskningen lägger vanligtvis vikten vid ord och inte kvantifiering under insamlingen och analysen av data och den fokuserar på hur individerna uppfattar och tolkar sin sociala verklighet (2011, sid. 39-43). Emedan det är intervjuer jag ska genomföra är det av stor vikt hur barnen formulerar sig och hur de själva uppfattar sitt eventuella intresse för läsning. Bryman bedömer att det utmärkande draget i kvalitativ forskning är ”den uttalade viljan att se eller uttrycka händelser, handlingar, normer och värden utifrån de studerade personernas eget perspektiv” (1997, sid. 77).

En nackdel med semistrukturerade intervjuer är att man som forskare till viss del har svårt att förbereda sig eftersom man måste kunna förhålla sig flexibel till informanten och svaren man får. Man kan förbereda sig genom en intervjuguide, men måste kunna formulera om sina frågor om så behövs. Grundidén med en semistrukturerad intervju är dock att man som forskare använder en lista över specifika teman som ska täckas under intervjun (Trost, 1997, sid. 47). Fördelen med densamma är att man har en större handlingsfrihet och att man kan anpassa frågeställningen och följderna på frågorna vid behov varefter det passar intervjun och informanten.

4.2 URVAL

När minderåriga ska intervjuas krävs ett informerat samtycke från föräldrar eller andra vårdnadshavare. Enligt Repstad finns givna etikregler för forskning som jag har för avsikt att rätta mig efter i min undersökning. Jag kommer att *informera* barnen jag intervjuar om mitt syfte och hur resultaten kommer att användas, att svaren kommer att behandlas *konfidentiellt* (vid intervjutillfället använde jag ordet *hemligt* för att barnen skulle förstå vad jag menade) så att ingen kommer att få reda på vilka de är och att de kommer att få andra namn. *Nyttjande* innebär att jag endast använt resultaten av intervjuerna i min uppsats (2007, sid. 90).

Kvale ställer frågan om informerat samtycke i en annan dager då han menar att det inte är självklart att det är just föräldrar/vårdnadshavare som ska informeras vid intervjuer av minderåriga. Han diskuterar om det är barnen själva, barnens lärare, skolledningen, skolans rektor eller föräldrar/vårdnadshavare som ska ge tillstånd då man intervjuar skolelever (Kvale, 1996, sid. 113). Repstad hävdar att man som intervjuare kan vara i behov av hjälp vid sitt val av informanter; detta kan bero på att man vill ha ett så brett urval som möjligt och inte själv kan bedöma vilka lämpliga kandidater det finns för intervjun (2007, sid. 89). Detta problem löste jag med hjälp av lärare för den klassen varur mina informanter valts ut. Jag talade om att jag ville intervjua 5-10 elever och att det skulle vara såväl pojkar som flickor, storläsare, sporadiska läsare och motvilliga läsare. Detta för att jag ville ha någon representant ur varje grupp läsare. På grund av de otydliga termerna definierade jag vad jag menade som storläsare, sporadiska läsare och motvilliga läsare. Läraren frågade sina elever om vilka som kunde tänkas vilja vara med på min intervju, och av dem valde läraren ut sex elever ut med tanke på de kriterier jag givit. Läraren var visste om till vilken kategori respektive barn tillhörde men jag visste det inte vid intervjuernas början. Först efter att jag genomfört intervjuerna kunde jag dela in informanterna i respektive kategori.

De informanter jag intervjuat har fått fingerade namn och jag har valt att kalla dem "Emelie", "Sara", "Lisa", "Erik", "Marcus" och "Fredrik". Informanterna går i samma femteklass på en mellanstadieskola i en medelstor kommun och alla är elva år gamla. Jag delade in eleverna enligt följande: Emelie och Marcus är ovilliga läsare, Sara, Erik och Fredrik är storläsare och Lisa är en sporadisk läsare. Eleverna kategoriserades dels med hjälp av den uppfattning jag bildat mig under intervjuerna och dels deras egen utsaga. Sara är den informant som kan betraktas som bokslukaren i gruppen; under intervjun med henne talade vi länge om böcker och läsning och hon hade mycket att berätta för mig. Genom detta visade intresse framstod hon klart som den mest intresserade vana läsaren av de elever jag intervjuat. Jag hade gärna intervjuat fler barn, men tiden räckte inte till. Därefter skickade jag ut en blankett till respektive vårdnadshavare för underskrift.

Då mina informanter valt ut gjorde jag ett nytt besök i klassen och talade enskilt en stund med de elever jag skulle intervjua. Jag berättade lite om mitt skolarbete, att jag skulle utbilda mig till bibliotekarie och att intervju svaren skulle ingå i mitt examensarbete. Därefter berättade jag kort om vad intervjun skulle handla om och att alla frågor handlar om pappersböcker och deras eget val av böcker. Barnen fick även ställa frågor om de ville. I början av varje intervju informerade jag om att allt vi diskuterade skulle behandlas konfidentiellt och att jag skulle fingera informanternas, skolans och stadens namn. Då det är barn jag intervjuat använde jag mig inte av

just de termerna utan jag sa att allt vi pratade om var hemligt och att jag bara skulle skriva om det i min uppsats. Ingen skulle få veta vad just det barnet hade sagt och jag berättade även att de skulle få andra namn i uppsatsen och vad jag skulle kalla dem. Barnen uppfattade detta om lite spännande och roligt. Jag betonade att frågorna handlade om ”pappersböcker” och jag hade med en bok som visade på just vad jag menade med ”pappersbok”. Dessutom underströk jag att alla frågorna handlade om deras eget val av böcker.

Jag har vid utformningen av mina intervjufrågor tagit fasta på Steinar Kvaales råd om hur man skriver en intervjuguide och därefter anpassat frågorna till barnen jag ska intervjua. Kvale beskriver nio sorters frågor som kan ingå i en kvalitativ intervju, och jag kommer att till viss del använda mig av dem. Han beskriver i sin bok ”*Inter views...*” de olika frågorna, och i korthet bygger de på ett antal nyckelord som kan vara till hjälp när man ska formulera sina frågor (1996, sid. 133-134). Då det är en kvalitativ intervju är det inte nödvändigt att ställa frågorna i en speciell följd utan man kan som intervjuare förhålla sig flexibel till informanten och ställa frågorna när det passar bäst i intervjun.

För att se hur mina intervjufrågor skulle fungera i realiteten genomförde jag en pilotintervju med en pojke. Efter den intervjun fick jag redigera mina frågor en smula och jag konstaterade att jag inte vid intervjuns början talat om för pojken att läsningen jag frågade om handlade om *den självvalda läsningen*. Detta fick till följd att han till en början svarade på ett sätt som visade att han trodde jag menade skolböcker och liknande.

4.3 GENOMFÖRANDE AV SEMISTRUKTURERADE INTERVJUER

Intervjuerna genomfördes i en närliggande förskola, detta för att undvika kontakten med skolan och dess lokaler. Om intervjuerna genomförts i skolans lokaler finns risken att eleverna skulle förknippa skolans lokal med den formen av läsning som är förknippad med skolan och prestation istället för den frivilliga läsning mina intervjufrågor handlade om. Vid varje intervjutillfälle valde jag att spela in intervjuerna för att bättre kunna transkribera dem senare. Dessutom använde jag mig av en intervjuguide och antecknade kontinuerligt stödord som byggde på informanternas svar. Efter varje intervju hade jag avsatt tid för att ytterligare kunna komplettera mina åsikter och tankar runt intervjuerna. Jag har även tagit med ett par för intervjun representativa citat. Detta innebar att jag kunde föra ett flytande och avslappnat samtal med informanterna.

Intervjuerna genomfördes med endast en informant i taget och tillsammans med klassens lärare kunde jag göra upp tider som passade. Då intervjuerna skedde på skoltid var det viktigt att de inte störde undervisningen. Jag avsatte 30 minuter till varje intervju samt 15 minuter efteråt för att kunna göra ytterligare anteckningar. Jag inledde varje intervju med att presentera mig och att tala om att allt vi pratade om under intervjun är hemligt och att jag ger dem ett annat namn när jag skriver om dem i min uppsats. Dessutom poängterade jag att all läsning jag frågade om handlar om den läsning de *väljer själva* och att det var *pappersböcker* vi diskuterade. Jag har i möjligaste mån använt mig av informanternas eget ordval. Min tanke är barnen ska kunna känna förtroende nog för mig för att kunna tala fritt. Jag vill att barnen ska se intervjun mer som ett samtal mellan mig och dem. Mina frågor ska fungera som ett stöd i samtalet och jag kan ge eleverna

det svängrum de behöver för att kunna ge de svar de anser vara viktiga. Då det finns en begränsad tidsfaktor har jag gjort sex intervjuer med lika många barn.

4.4 ANALYS

Analysen av mina intervjuer kommer jag att ställa i relation till Chambers läsandets cirkel; *att välja, att läsa, reaktion/respons och vuxenstöd*, samt till Wåhlin och Asplund Carlssons tre olika bibliotekskontexter; *familjebiblioteket, samhällsbiblioteket* och *kompisbiblioteket*. Jag kommer dessutom att analysera svaren i enlighet med de tre förhållningssätten till läsning; *det traditionalistiska, det pragmatiska* och *det emancipatoriska* förhållningssättet till läsning.

4.5 VALIDITET OCH RELIABILITET

Min undersökning kan inte anses vara generaliserbar eftersom det är så få barn jag intervjuat. Jag kommer därför inte att kunna göra anspråk på att de resultat jag uppnår kommer att stämma överens med andra undersökningar och intervjuer. Jag kan endast redogöra för de svar jag fått i samband med intervjuerna och därefter göra jämförelser med tidigare undersökningar. Om jag haft tid nog att genomföra fler intervjuer med fler barn hade mina resultat kanske blivit annorlunda, men eftersom jag är tvungen att begränsa mitt arbete kan jag endast redogöra för de resultat jag fått fram. En del av frågorna jag ställde vid intervjuerna blev inte besvarade av alla informanterna vilket gör att jag ifrågasätter reliabiliteten på svaren. Om jag fått alla frågor besvarade kunde resultatet visat sig annorlunda.

Jag är medveten om att jag i min roll som intervjuare är oerfaren och att detta i samband med de frågor jag ställt kan ha påverkat vilka svar jag fått fram under intervjuerna. Jag har emellertid vinnlagt mig om att ha en så objektiv syn som möjligt på intervjusvaren.

4.6 ATT INTERVJUA BARN

Till en början avsåg jag att genomföra mina intervjuer i fokusgrupper då jag trodde barnen lättare skulle prata med mig i grupp och inte känna sig utpekade. Anledningen till att jag valde bort det alternativet till förmån för semistrukturerade intervjuer är att jag inte vill att barnen ska påverkas av andras svar eller åsikter. Jag är endast intresserad av hur det *enskilda* barnet tänker kring sin läsning och inte alls hur det fungerar i grupp. Vid gruppintervjuer av barn finns en risk att något barn "tar över" hela intervjun och har svårt att låta de andra komma till tals (Doverborg & Pramling, 1985, sid. 30, Trost, 1993, sid. 46). En fördel när man intervjuar barn är att barn har lätt att låta sina tankar vandra iväg från de områden intervjuaren haft i åtanke; det är då viktigt att tillåta intervjupersonen att associera och komma från ämnet. Enligt Bryman kommer han eller hon då att komma in på ämnen som är viktiga och av intresse vilket leder till att man som forskare får fram information som är viktig för den som utfrågas (1997, sid. 59).

Doverborg och Pramling pekar på vissa yttre omständigheter vilka påverkar intervjusituationen med barn, oavsett om intervjuerna sker i grupp eller enskilt, och jag har tagit hänsyn till dessa omständigheter vid genomförandet av mina intervjuer. Viktigt är att välja en lugn plats för intervjun för att barnet lättare ska kunna koncentrera sig och inte tappa intresset. Intervjuaren bör även ha tillgång till inspelningsmaterial och annat material som behövs för att genomföra intervjun. För att upprätthålla intresset under hela intervjun är placeringen av intervjuare/barn

viktig så att man har möjlighet till ögonkontakt. Tidpunkten för intervjun är viktig då det barnet bör vara utvilat och motiverat. Likaså är det viktigt hur länge intervjun kan pågå innan barnet tröttnar (2000, sid. 25-26). Intervjuaren bör dessutom vinnlägga sig om att skapa en relation som bygger på barnets förtroende för att underlätta det sociala kontraktet med barnet. Då vissa intervjufrågor kan vara av en känsligare karaktär bör intervjuaren ta hänsyn till och respektera om barnet inte vill svara. För att skapa en bra samtalssituation bör intervjuaren även berätta vad intervjun ska handla om och varför den ska öga rum. Under intervjun får man som intervjuare även ytterligare information om barnet via kommunikation som gester och röstläge med mera. Detta kroppsspråk är viktigt att anteckna direkt efter intervjun för att senare kunna ge underlag för en bättre tolkning. Ibland kan det vara svårt att som vuxen föreställa sig hur en fråga kommer att tolkas av ett barn och därför kan det vara en god idé att genomföra en eller flera pilotintervjuer för att om nödvändigt kunna formulera om frågorna innan man gör det "riktiga" intervjun (ibid., sid. 28-30). Doverborg och Pramling poängterar att frågornas utformning är beroende av syftet med intervjun och att intervjun bör inledas med att man ställer vida och övergripande frågor för att sedan närma sig det specifika innehållet i intervjun. Genomför man en semistrukturerad intervju med barn lämnar man delvis över till barnet att välja inriktning på frågorna och ibland händer det att barnet börjar prata om något som inte har direkt relevans för intervjun. Den intervjuaren från början anser vara ovidkommande för intervjun kan senare visa sig ha betydelse för att man ska förstå barnet bättre. Vad gäller tillförlitligheten på svaren ger Doverborg och Pramling tre olika exempel på när svaren kan betraktas som genuina eller ej:

- Ett barn som inte ändrar uppfattning då man ställer en följdfråga
- Barnet kan fabulera och hitta på ett svar
- Intervjuaren kan ge så ledande frågor att de suggererar fram ett svar hos barnet, det vill säga att barnet endast svarar för att tillfredsställa intervjuaren (ibid., sid. 50-54).

5. ANALYS OCH RESULTAT

Härnäst kommer jag att analysera mina intervjuvar och ställa dem i relation till Läsandets cirkel, de tre förhållningssätten till läsning och till Wåhlin och Asplund Carlssons tre olika bibliotekskontexter. Därefter följer en redovisning av de resultat jag kommit fram till.

5.1 ATT VÄLJA

Flera författare och forskare inom området barns läsning har fokuserat på *empowerment*, bland annat Johansson, Sandin och Chambers. Det finns ingen bra svensk motsvarighet till *empowerment*, men Johansson förklarar begreppet som delaktighet, bemyndigande och egenkontroll. Hon hävdar att det rör sig om en process där individen ges eller tar sig möjligheten till större inflytande över sitt liv (2010, sid. 26). Chambers delar åsikten att barn bör få vara delaktiga och som exempel på detta menar han att elever kan vara med och bestämma vilka böcker som ska köpas in till skolbiblioteket och hur det ska skyltas (1994, sid. 44). Sandin problematiserar begreppet då hon ifrågasätter huruvida det räknas som delaktighet att ta del av ett projekt. Hon frågar sig om det inte krävs mer än närvaro för att man ska anses vara delaktig. Den frågan ställs på sin spets då man tar i beaktande att barn inte alltid haft en välmöjlighet att säga om de vill vara deltagande i projektet (2011, sid. 189). Dolakthah diskuterar begreppet makt och egenmakt i sin text och konstaterar att läsning är att betrakta som ett samspel mellan dels olika former av begränsningar, exempelvis genom censurering och lagstiftning, och dels genom läsarens förmåga att skapa mening i texter enligt egna förutsättningar. En läsare som har möjlighet att tolka en text på ett annat sätt än det som avsetts kan betraktas som en form av motmakt (2010, sid. 113).

Det första steget i läsandets cirkel är att välja: för att kunna läsa en bok måste vi välja boken och för att kunna prata om boken måste vi ha valt och läst den. Bibliotekarier och andra vuxna har stor del i barns val av litteratur. Den inköpsansvarige på skol- och stadsbibliotek kontrollerar tillgången på böcker och vilken form av litteratur som finns tillgänglig för låntagarna. Detta ställer låntagaren i en beroendeposition som innebär att man inte helt och fullt kan välja litteratur enligt egna önskemål.

Informanterna har tillgång till ett skolbibliotek där det finns såväl skönlitteratur som faktaböcker och böcker som rör skolarbetet. Det finns dock ingen skolbibliotekarie på plats i biblioteket; eleverna får gå till skolbiblioteket när de vill och välja böcker som sedan respektive lärare lånar ut till dem. På bokbussen finns alltid en barnbibliotekarie till hands som lånar ut böcker och som även står till tjänst om eleverna har frågor. Bokbussen besöker skolan en gång per månad och dessutom anordnas bokprat på stadsbiblioteket dit eleverna får gå med klassen. Där finns möjlighet för eleverna att lämna egna förslag på vilka böcker de önskar ska finnas på biblioteket och de har även möjlighet att be bibliotekarien låna in böcker från andra bibliotek. Dessutom finns en bokhylla i klassrummet med skönlitteratur samt litteratur som rör skolarbetet. Där kan eleverna fritt låna böcker och böckerna byts ut en gång per månad genom ett samarbete med stadsbiblioteket. Det finns goda möjligheter för eleverna att lämna förslag på böcker de vill ha till klassrummet, dessa böcker lånas då in från stadsbiblioteket.

Vid respektive intervjutillfälle visade det sig att det fanns flera olika faktorer som var viktiga för eleverna vid deras val av böcker: somliga önskade läsa lättlästa böcker medan andra elever sökte lite mer avancerad litteratur, gärna böcker från ungdomsavdelningen. Här följer ett urval av de exempel eleverna gav om hur de väljer böcker.

Sara: Det är inte roligt att läsa böcker som är för lätta, det går för fort att läsa dem och så blir de så barnsliga. Jag menar att de handlar om barnsliga saker och så är språket ganska barnsligt också. Jag går hellre till ungdomsavdelningen och lånar böcker och ibland går jag till vuxenavdelningen på biblioteket.

Ett flertal informanter uppgav att de ansåg bokens omslag vara viktigt, om bokens omslag såg roligt ut så kunde även boken vara bra och tvärtom. Även bokens baksidestext var något som visade sig vara viktigt för vissa informanter.

Erik: När jag ska välja bok tittar jag ofta på omslaget på boken, jag får ingen lust att läsa en bok som inte har något omslag alls eller om boken ser tråkig ut. Jag brukar följa serier som jag läser och de ser ungefär likadana ut på framsidan. En del böcker ser så tråkiga ut så jag väljer bort dem med en gång även om de kanske är bra.

Marcus: jag brukar läsa på baksidan av boken och se om den verkar vara bra. Ibland står det ingenting på baksidan och det tycker jag är tråkigt. Man vill ju kolla om den verkar bra innan man börjar läsa den.

Sara: Jag tycker inte att omslaget spelar någon roll alls. Jag väljer böcker som jag vet är bra, oftast väljer jag att läsa om böcker som jag redan läst bara för att de är bra. Annars brukar jag välja böcker efter författaren; jag menar att om han (författaren, min kommentar) har skrivit andra böcker som är bra så kanske andra böcker (av samma författare, min kommentar) också är bra.

5.1.1. VAR FÅR ELEVERNA TAG I DE BÖCKER DE LÄSER?

Informanterna berättade att de fick tag i sina böcker via skol- och stadsbiblioteket och bokbussen. Två av de intervjuade eleverna uppgav att det fanns god tillgång till böcker i hemmet, såväl vuxenböcker som barnböcker. Sara brukade även önska sig böcker i julklapp och till födelsedagar. Ytterligare en flicka, Lisa, uppgav att det fanns tillgång till böcker i hemmet och även hon önskade sig böcker i present och i julklapp.

Sara: Jag brukar önska mig böcker när jag fyller år och till julen. Det är kul att ha många böcker hemma att välja på och om en bok är bra brukar jag läsa om den flera gånger. Mamma och jag brukar prata om böcker och hon har sparat böcker sedan hon var liten. De läser jag ibland, men de är inte alltid så bra. Annars så lånar jag böcker i skolan och på bokbussen och på stora biblioteket (stadsbiblioteket, min kommentar). Det finns alltid något att läsa där.

Lisa: Jag vill gärna ha böcker hemma, jag lånar aldrig bara *en* bok på biblioteket för om

den är tråkig har jag ingen annan att läsa. Då lånar jag flera stycken och om de tar slut har jag alltid någon bok hemma. Bokbussen kommer till skolan och då brukar jag låna böcker där. Vi har böcker i klassrummet också och ibland går vi till skolbiblioteket fast där finns det inte så mycket böcker.

Emelie: Vi lånar böcker på bokbussen och så har vi varit på biblioteket (stadsbiblioteket, min kommentar) med skolan och lånat. Vi har böcker i klassrummet också.

För en av eleverna, Erik, var det viktigt att böckerna han lånade ingick i någon serie.

Erik: Jag lånar alltid böcker som finns i en serie. Om den första boken är bra kan jag alltid låna nya böcker i den serien. När serien är slut går jag till biblioteket och lånar första boken i en ny serie. Det finns inte så många serier på skolbiblioteket och i bokhyllan i skolan men jag brukar låna på stadsbiblioteket. Där finns det jättemånga. Och så vet jag att om en författare har skrivit någon bra bok kanske han har skrivit fler bra böcker. Då kan jag leta efter hans böcker och kanske hitta någon kul bok.

Fredrik: Jag brukar läsa fantasyböcker, som *Harry Potter*. Det finns många böcker i den serien men de är ganska tjocka och har liten text, det gillar jag inte. Men det finns andra fantasyböcker som inte är så tjocka. Fröken (klassens lärare, min kommentar) sa att det finns fantasyböcker på engelska för barn som hon tyckte jag kunde testa att läsa för jag är bra på engelska. Jag har inte gjort det än men kanske ska jag göra det om det inte är för svåra böcker. Man lär sig engelska jättebra om man läser böcker på engelska.

Jag ställde frågan om huruvida de ansåg att de fick tag i de böcker de sökte vid besök på bokbussen, skolbiblioteket eller stadsbiblioteket. Svaren övervägande positiva; mestadels fanns böckerna som efterfrågades och ibland hade eleverna även bett bibliotekarien reservera någon bok som för tillfället inte fanns att låna. De böcker som fanns att låna från klassrummets bokhylla var av utrymmesskäl begränsade till antalet; detta uppfattades dock inte som något större problem då eleverna informerats om att det fanns möjlighet att reservera böcker själva eller be en lärare eller bibliotekarie om hjälp. Erik uttryckte sig så här:

Erik: Fröknarna (klassens lärare, min kommentar) brukar låna hem böcker om man ber om det. Det får inte plats med så många böcker i bokhyllan i skolan så man får fråga fröken efter de böcker man vill ha. Mamma har visat mig på bibliotekets hemsida hur man själv kan reservera böcker, då kan man få böckerna från andra bibliotek. Sedan har vi fått Barnbokskatalogen på skolan. Där kan man kolla upp olika böcker man vill läsa och låna. Det är jättebra för det finns bra böcker i den, fast bara nya böcker.

Marcus: Det beror lite på var man letar. På bokbussen och skolbiblioteket finns inte så mycket hockeyböcker och inte i klassrummet heller. Då får jag ta någon annan bok. Om jag vill ha hockeyböcker får jag gå till stadsbiblioteket och låna. Annars kan man be att de lånar hem till bokbussen så kan man hämta böckerna på skolan. Det är ganska bra så slipper man åka till stan.

Endast en av de intervjuade hade vid olika tillfällen lånat av och lånat ut böcker till en kompis, i det här fallet hennes kusin. Ingen av de andra tillfrågade brukade låna böcker av kompisar eller låna ut böcker till jämnåriga barn. Då jag undrade om eleverna visste hur man söker böcker på bibliotekets hyllor fick jag varierande svar; några visste att man skulle söka efter författarens efternamn och att vissa böcker, till exempel sportböcker och kärleksböcker, fanns på speciella ställen.

Marcus: Jag vill läsa hockeyböcker och då kan man få leta lite. Antingen finns de bland de andra böckerna (bland skönlitteraturen, min kommentar), eller så får man gå bort till de andra hyllorna på biblioteket i stan (avdelningen för faktaböcker, min kommentar). Det finns hockeyböcker på bägge ställena och jag brukar låna från bägge hyllorna.

Fredrik: Jag vet hur man ska göra när man letar efter faktaböcker också, då kan man inte bara leta efter efternamnet utan måste gå till andra hyllor som står på andra ställen i biblioteket. De böckerna står inte bland de andra barnböckerna. Mamma har visat mig lite och så brukar jag fråga någon på biblioteket om jag inte vet.

Lisa: När man ska låna vanliga böcker (skönlitteratur, min kommentar) så ska man leta på författarens efternamn.

Sara: När vi var på bokprat på biblioteket en gång berättade de (bibliotekarien, min kommentar) hur man skulle göra när man letar böcker. Antingen går man efter författarens efternamn eller om man vill ha faktaböcker så går man till en annan avdelning och letar där. Det är lite svårare att hitta faktaböcker eftersom de kan stå på olika hyllor och att man inte bara går efter efternamnet.

Emelie: Jag tycker det är ganska svårt.

5.2 ATT LÄSA

Att läsa är det andra steget i Chambers läsandets cirkel. Chambers påpekar hur viktigt det är att vi vuxna ger barnen tid att läsa. Detta kan vi göra genom att vi samtalar med barnen om böcker de läst, böcker vi tycker de ska läsa och genom att uppmuntra dem till att upptäcka nya böcker att läsa; för att utvecklas anser Chambers att vi behöver läsa fler olika sorters böcker eftersom det är det som gör att vi utvecklas. Klassen de intervjuade eleverna går i har tagit fasta på barns läsning och arbetat aktivt med att motivera eleverna till att utvecklas som läsare och har därför skapat en så kallad "läslogg".

I en månad har klassen arbetat med sin "läslogg", vilket innebär att varje elev fått välja valfri bok som sedan ska läsas efter skoltid minst 15 minuter under fyra dagar i veckan. "Läsloggen" har fungerat istället för den vanliga läsläxan eleverna brukat få. "Läsloggen" kan med andra ord tolkas dels som ett krav från skolan sida (istället för läsläxa) samtidigt som boken eleverna läser är självvald. Av de sex barnen jag intervjuat uppgav två av dem att de brukade läsa mycket, två sa att de "aldrig" läser och de två övriga sa "lite grand". Detta är helt och hållet informanternas

egen uppfattning om sina läsvanor och jag har efter genomförda intervjuer själv bildat mig en uppfattning om till vilken grupp läsare respektive informant tillhör.

Emelie: Jag läser aldrig om jag inte måste, om de säger till mig att jag ska göra det. Men om jag måste läsa en bok så ska den vara lättläst, det går fortare då. Jag tycker det är tråkigt att läsa.

Fredrik: Ja, jag tycker att jag brukar läsa ganska mycket. Ibland i alla fall.

Marcus: Det beror lite på om jag hittar någon bra bok eller inte. Ibland har jag ingen lust att läsa och vill gå ut istället och göra något men om jag hittar en bra bok vill jag gärna läsa den färdigt.

Lisa: Jag läser en bok varje kväll när jag ska lägga mig. Jag kan inte somna om jag inte läser en liten stund först. Fast det kan vara svårt att sluta läsa om man har en riktigt bra bok. Då brukar jag tänka bara ett kapitel till, och sedan ligger jag och läser jättelänge.

Vidare under intervjun beskrev Lisa en känsla av *flow* (min kommentar):

Lisa: Ibland när jag läser en bra bok känner jag liksom att jag är med i boken, förstår du hur jag menar? Jag menar att det känns som om att jag är en av personerna i boken och jag har liksom glömt att jag läser och bara fortsätter att läsa. Mamma brukar säga till mig att det är dags att släcka för att sova, och då blir vi nästan ovänner för att jag vill fortsätta läsa.

Sara: Jag gillar att läsa och tycker att jag läser ganska mycket. Det finns så många bra böcker jag vill läsa och ganska många tråkiga också. Om jag får tag i en tråkig bok brukar jag sluta läsa ganska snabbt och ta en ny bok som verkar bättre istället.

5.2.1 VILKA GENRER FÖREDRAR INFORMANTERNA?

Resultatet av intervjuerna visade att det finns intresse för flera olika genrer av böcker hos informanterna. Några informanter föredrog mysterieböcker, Lisa sökte kärleksböcker medan Marcus läste hockeyböcker. Ytterligare en elev var tydlig med att det skulle vara just lättlästa böcker om hon skulle läsa. Vid ett flertal tillfällen under intervjuerna talade eleverna om att just böckerna om *Dalslandsdeckarna* var spännande och lite läskiga.

Fredrik: Jag har läst *Dalslandsdeckarna* och de böckerna tycker jag är bra. De är ganska spännande och så är det bra för det finns många av dem så om man gillar dem finns det fler att läsa. Ibland blir det så spännande att jag inte kan sluta läsa. Jag gillar *Harry Potter* också, jag har alla böckerna hemma för mina storebröder läste dem i min ålder. Det är bra för de är ganska tjocka och så finns det många i serien. Först tyckte jag att de var svåra att läsa, det var så liten text och så var de för långa tyckte jag, men nu har jag vant mig vid den sortens böcker och vill inte ha för barnsliga böcker.

Sara: Jag hörde att *Dalslandsdeckarna* skulle vara bra och testade dem. De var bra tycker jag, lagom tjocka och lagom svåra att läsa.

Emelie: Min kompis brukar ge mig boktips och hon har läsa alla böckerna om *Dalslandsdeckarna* och hon tycker att jag ska prova dem. Jag har inte testat att läsa dem för de är för tjocka.

Lisa: Jag vill bara läsa kärleksböcker och om jag inte har det (kärleksböcker, min kommentar) så kan jag läsa mysterieböcker. Jag har några kärleksböcker hemma som jag har köpt och fått i present som jag har läst flera gånger. Mamma har sparat böcker i en låda som hon läste när hon var i min ålder och hon tyckte jag skulle läsa dem. Jag provade att läsa några av de kärleksböckerna men de var ganska tontiga och mesiga.

De två elever som inte gillade att läsa förklarade detta med att de inte var intresserade och att det var tråkigt.

Marcus: Jag sportar ganska mycket, spelar hockey på vintern och fotboll på sommaren. Det blir en hel del träningar och matcher och när jag inte tränar brukar jag vara med kompisar. Vi brukar spela dataspel och TV spel eller så är vi ute. Jag läser bara när jag hittar någon bra bok, helst en hockeybok och det finns inte så många som jag inte har läst.

Intervjuare: Vet du om att man kan be bibliotekarien att låna hem böcker från andra bibliotek om man inte hittar det man vill läsa här? Det finns säkert många andra böcker som du skulle gilla fast du inte hittar böckerna på stadsbiblioteket.

Marcus: Det visste jag inte. Kanske ska jag göra det någon gång.

Emelie: Jag tycker inte att det finns några bra böcker, jag gillar inte att läsa. Jag brukar rita och måla istället och så skriver jag dagbok.

Intervjuaren: Menar du att det inte finns några bra böcker eller kan det vara så att det finns böcker du skulle gilla fast du inte har hittat dem?

Emelie: Jag gillar inte att läsa alls. Om man gillar att läsa finns det ju hur mycket böcker som helt att välja på, men om man inte vill läsa blir alla böcker bara tråkiga.

5.2.2 LÄSPLATSER

De övriga informanterna upplyste mig om att det bästa stället att vara på när man läser är hemma; antingen i sitt rum eller i sängen. Flera av de intervjuade menar att det bästa är att läsa när man lägger sig på kvällen, då boken fungerade som avkoppling. Det viktigaste visade sig vara att det skulle vara lugnt och tyst när barnen läste. Dessutom upplystes jag om att det varje dag i skolan var "fri läsning" då eleverna fick läsa en valfri bok under en halvtimme.

Fredrik: Vi har fri läsning varje dag i skolan när vi ska läsa en egen bok och ibland läser fröken högt istället. Det funkar inget vidare för att det är så mycket prat i klassrummet så det är svårt att koncentrera sig på boken. Jag behöver ha lite lugn och ro om jag ska läsa.

Sara: Jag och mamma brukar gå till biblioteket (stadsbiblioteket, min kommentar) på lördagarna och när vi kommer hem sätter jag mig i soffan i mitt rum och läser. Då brukar jag säga till mamma och pappa att jag inte vill att de ska störa mig, det är irriterande när någon stör en när man läser och vill vara ifred.

Lisa: Jag gillar att ligga i sängen och läsa, speciellt på kvällen. Ibland somnar jag!

Erik: Jag läser helt hemma när det är tyst och jag får vara i fred. Jag gillar inte när vi har fri läsning i skolan för det är så rörigt och alla bara pratar om allt annat.

5.2.3 BARNENS SKÄL FÖR ATT LÄSA

Jag undrade varför de läste och fick flera olika svar på den frågan. Det visade sig att informanterna hade delade uppfattning om varför man ska läsa; vissa läste bara för nöjets och underhållningens skull medan andra läste för att utveckla sitt språk eller för att lära sig mer om vissa ämnen. Marcus, som endast läste böcker om sport, gjorde detta för att lära sig mer om sport och för att läsa om andra med samma intresse som han.

Marcus: När jag ska välja böcker tar jag sådana som jag är intresserad av, och jag gillar sport. Det finns böcker om bara hockey till exempel och de böckerna vill jag läsa.

Fredrik: Jag vill få ett bättre språk, det är därför jag läser böcker. Och för att det är spännande att läsa.

Emelie: Jag vill helst inte läsa alls och när jag läser är det för att jag måste.

Sara: Jag läser gärna, om jag har tråkigt till exempel kan jag alltid ta fram en bok och läsa lite. Jag vill gärna lära mig något när jag läser, om jag läser en faktabok så lär jag mig något av den och om jag läser en vanlig bok (skönlitteratur, min kommentar) så får jag ett bättre språk.

Lisa: Det är kul att läsa!

5.3 REAKTION OCH RESPONS

Mats Myrholm, professor i specialpedagogik, hävdar att: ”Man måste vara lyhörd för barnets reaktioner, se hur det drar slutsatser av det som finns mellan raderna i böckerna, eller i dess bilder. Som i *Bu och Bä blir blöta* – det står inte att det regnar, men de har ett paraply, och en ficklampa, det är natt. – Har du varit ute på natten någon gång när det har regnat? En sådan fråga stimulerar det biografiska minnet. Det är viktigt att prata om de estetiska värdena, bilderna,

för att knyta an till barnets egna erfarenheter. Fantasin måste vara med hela tiden. Det är väldigt viktigt för barns läsförståelse, att man kan göra bilder av texten i huvudet” (Barnposten, nr 10, 2011).

Det tredje och sista steget i Chambers läsandets cirkel är reaktion och respons. Det handlar om den reaktion och respons barn får från andra barn och vuxna på det de läst. Detta är viktigt för framtida läsning och ger en social aspekt på läsning. Genom samtal med andra utvecklas barnens intresse för läsning och vuxna ska ge respons på det barnen berättar om boken. Vuxna kan även, enligt Chambers, ge egna förslag på läsning av ”bra litteratur”. Jag ställde frågan om hur eleverna trodde att man som bibliotekarie kunde få barn att läsa mer böcker och fick sammanlagt två svar på frågan.

Marcus: Barn i en klass kunde byta boktips med barn i en annan klass och se om man gillar samma sorts böcker kanske. Men då skulle det vara jämnåriga barn och inte barn som är äldre eller yngre än man själv. Man kunde göra listor med boktips som de kunde ha på biblioteket och om något barn frågade bibliotekarien om boktips så kunde de visa listan och visa vad andra barn i samma ålder brukar läsa. Det tror jag skulle vara en bra idé.

Fredrik: Jag tror att de (bibliotekarierna, min kommentar) måste fråga vad man gillar och sedan försöka hitta någon bok som passar. Ibland kanske man inte vet vad man vill läsa och då hittar man ingen bra bok heller. Jag tror att de (bibliotekarierna, min kommentar) vet vilka böcker som finns på biblioteket som passar vilka intressen man har och kan lättare visa vad man kan låna.

Mina nästkommande frågor handlade om huruvida informanterna ville ha boktips av andra, jämnåriga eller vuxna, och om de ville ha boktips av andra eller föredrog att välja böcker själva.

Lisa: Jag och min kusin brukar tipsa varandra om böcker, vi gillar ungefär samma sorts böcker. Helst läser vi om kärlek eller mysterieböcker och då brukar vi tipsa varandra om vi läst någon bra bok. Det tycker jag är bra. Jag vill gärna ha boktips av andra så man kanske börjar läsa någon ny serie som man inte läst tidigare. Ibland har vi fått boktips av dem som jobbar på biblioteket och av fröknarna (klassens lärare, min kommentar).

Emelie: Jag brukar få boktips av min bästis, men hon läser jättemycket och tycker många böcker är bra som inte jag gillar. Jag vill helst hitta böcker själv.

Sara: Jag vill inte ha boktips av andra, i alla fall inte om man inte har samma intressen. Det är ingen idé att tipsa någon om till exempel kärleksböcker om man inte gillar att läsa om kärlek. Mamma tipsar mig om böcker ibland.

Erik: Jag vill bara ha boktips om jag frågar efter det, jag tycker det är irriterande om någon ska tala om för mig vad jag ska läsa om jag inte har bett om det. Ibland får jag

boktips av de på bokbussen (bibliotekarien på bokbussen, min kommentar), och det vill jag inte ha. När vi har haft bokprat på biblioteket så får vi boktips av bibliotekarien.

Jag undrade om eleverna brukade diskutera böcker med varandra eller andra och det visade sig att det var få av informanterna som gjorde detta.

Lisa: Jag brukar prata med min kusin om böcker. Hon tycker också mycket om att läsa så vi har lite samma intressen hon och jag.

Sara: Jag och mamma brukar prata om böcker. När vi går till biblioteket brukar hon gå med mig till min avdelning (avdelningen för barn- och ungdomsböcker, min kommentar), och när jag har lånat det jag vill ha går jag med henne till vuxenavdelningen. Ibland lånar jag vuxenböcker också, det är lite olika. Mamma brukar tipsa om hon läst någon bok som hon tycker kanske borde passa mig och då lånar jag den ibland. Hon har sparat en massa böcker hemma som hon läste när hon var i min ålder och vi brukar prata om dem (böckerna, min kommentar). Jag har testat att läsa några av de böckerna och de kan vara lite roliga. Hon har några böcker om *Kitty* (böckerna om detektiven *Kitty Drew* av Caroline Keene, min kommentar) som jag har läst, men det finns inga (böcker om *Kitty*, min kommentar) på biblioteket som man kan låna.

Lisa: Ibland är vi på bokprat med klassen till biblioteket och pratar om olika böcker. Då visar bibliotekarien upp nya böcker och berättar lite om vad de handlar om och sedan kan man få låna dem. Ibland kommer det en bibliotekarie till skolan också och pratar om böcker. Vi brukar få *Barnbokskatalogen* då som man får ta med hem.

5.4 VUXNAS FÖRHÅLLNINGSSÄTT TILL BARNNS LÄSNING

Begreppet vuxenstöd kopplas till delaktighet och empowerment. Det kan tolkas som att ge barn möjlighet att uttrycka sig och lyssna på vad barnen säger och därmed ge dem förutsättningar till att uttrycka sig i andra sammanhang (Sandin, 2011, sid. 86). Flertalet forskare pekar på det emancipatoriska förhållningssättet i vilket bibliotekarierna har till uppgift att genom flexibilitet och öppenhet hjälpa barnen till att bli kritiska och självständiga läsare (Limberg, 2002, sid. 63, Rydsjö & Elf, 2007, sid. 44).

Jag gjorde ett besök på skolans bibliotek för att se efter vilka böcker som fanns för eleverna att låna och fann att det fanns förhållandevis ganska många olika sorters böcker och genrer att välja bland. Då informanterna i mina intervjuer visat intresse för såväl faktaböcker som skönlitteratur vill jag se vilket utbud som fanns tillhands. Då biblioteket inte förfogade över några större lokaler var utbudet av naturliga skäl begränsat, men där fanns hyllor med nyinköpta böcker i centrum av lokalen och det var även skyltat med vissa andra ofta utlånade böcker i olika genrer. Däremot fanns nästan inget utrymme för sittplatser utan endast några stolar runt ett bord.

Vuxenstödet är själva centrum i Chambers läsandets cirkel. Här passar alla de tre stegen in. Det kan vara svårt att skilja de olika stegen åt då de flyter ihop med varandra. Enligt Chambers är

det vi vuxna som ska ”guida” barnen i deras läsning och vi har ansvaret för att se till att de får både tid och utrymme för sin läsning. Dessutom har vi som vuxna makt att avgöra vilken form av läsning barnen ska ägna sig åt och dessutom vilka böcker som ska finnas till hands för barnen. Chambers menar att det är stimulerande för eleverna/barnen att ta del i en viss del av arbetet runt bokverksamheten. Under intervjuernas gång visade det sig att eleverna sällan eller deltog i någon form av diskussion runt böcker barnen läst och hur de reagerat på böckerna i fråga. Det förekom ingen diskussion runt barnens upplevelser runt läsning och heller inte några samtal runt hur barnen uppfattade de böcker de läste i skolan eller vid boksamtalen på biblioteket. Jag var intresserad av att veta om informanterna hade uppfattningen att vuxna vill att barn ska läsa någon speciell sorts böcker eller om de tror att vuxna tycker det viktigaste är att barn läser överhuvudtaget.

Emelie: Jag tror att vuxna vill att barn ska läsa böcker som man lär sig någonting av och inte bara böcker man läser för att det är kul.

Fredrik: Vuxna vill att man ska läsa böcker för att träna sig på att läsa, sedan spelar det inte så stor roll vad man läser bara man läser alls. Jag och mamma pratade om läsläxan i skolan och hon sa att det inte är så viktigt att läsa just i den skolboken vi har, vi kan lika gärna läsa hemma i någon bok vi tycker är rolig. Man lär sig bättre om de man läser är roligt och ibland är skolböckerna jättetråkiga.

Erik: Vuxna vill inte att man läser serietidningar och sådant för det är inga riktiga böcker. Sedan vill de (vuxna, min kommentar) att boken man läser helst ska vara tjock så att det tar lång tid att läsa den. Jag gillar att läsa men om man inte gillar det (läsning, min kommentar) tror jag att det kan vara jobbigt och tråkigt med tjocka böcker.

Marcus: Jag antar att de (vuxna, min kommentar) vill att man ska lära sig läsa flytande och olika sorts böcker. Det är viktigt att kunna läsa ordentligt men jag tycker inte det är särskilt kul.

Sara: Vet inte riktigt, det är nog bra om man läser böcker som det är ett bra språk i och som man kan lära sig något av.

Lisa: Det viktigaste är nog att man läser något alls, vuxna vill att man ska läsa mycket för att lära sig något av det. Jag tror inte att det är så viktigt just vad man läser bara man läser överhuvudtaget.

5.5 RESULTAT AV INTERVJUENA KOPPLADE TILL DE TRE BIBLIOTEKSKONTEXTERNA

Härnäst följer resultatet av intervjuerna kopplade till de tre olika bibliotekskontexterna, enligt Wåhlin och Asplund Carlsson (1994). Alla de barn jag intervjuat hänvisar till att de brukar låna/eller har lånat böcker på *samhällsbiblioteket*, men mer sällan förekommer lån från *kompisbiblioteket* och *familjebiblioteket*. Skolbiblioteket utnyttjas endast då eleverna besöker det med klassen och ingen av de intervjuade har besökt skolbiblioteket på egen hand.

FAMILJEBIBLIOTEKET

Ett fåtal av de intervjuade nämner att de har tillgång till böcker i hemmet och att de får och önskar sig böcker i present vid födelsedagar och i julklapp. Detta passar då in under *familjebiblioteket*. Vid intervjun framgick att vissa av föräldrarna läste, både egna böcker och i form av högläsning för barnen. I likhet med vad som kom fram vid Wåhlin och Asplund Carlssons intervjuer (sid. 93) var de informanter jag definierat som ”storläsare” de barn vars föräldrar köpt böcker till barnen, följt med dem till biblioteket och läst högt för. De barn som uppgav att de hade tillgång till böcker i hemmet diskuterar även böcker med familjen eller andra närstående. Sara hade ofta samtal med sin mamma om böcker, dels de böcker som lånats på biblioteket och dels de böcker som redan fanns i hemmet. Hon visade även ett visst intresse för de böcker hennes mamma läst i sin barndom. Lisa hade även hon böcker hemma, men hon köpte bara kärleksböcker som hon föredrog att läsa. Övriga böcker i hemmet som hon inte kategoriserade som kärleksböcker valde hon bort. Hon hade däremot även läst kärleksböcker som hennes mamma sparat och läst dem med varierat intresse.

KOMPISBIBLIOTEKET

Två av mina informanter uppgav vid intervjun att de vid något tillfälle fått boktips av andra, jämnåriga elever. Emelie menade att hon ibland fick boktips av en kompis och Lisa fick boktips av en jämnårig kusin. Dessutom hade Lisa lånat böcker av kusinen och ibland av andra vänner i bekantskapskretsen. Ingen av de andra tillfrågade informanterna uppgav att de fått boktips av någon kompis eller lånat böcker av en vän. De resultat jag fått fram vid mina intervjuer stämmer dock inte överens med de resultat Wåhlin och Asplund Carlsson fått vid sina intervjuer då de konstaterar att det är vanligt förekommande med boktips i kamratkretsen (sid. 117-122).

SAMHÄLLSBIBLIOTEKET

Till *samhällsbiblioteket* räknas såväl stadsbiblioteket som skolbiblioteket. Då eleverna på skolan med jämna mellanrum besöker skolbiblioteket med klassen är detta den kategori som alla informanter nämner. Dessutom har klassen ett flertal gånger besökt stadsbiblioteket. Bokbussen är även den en del av samhällsbiblioteket och den kommer till skolan en gång per månad då eleverna har möjlighet att låna och lämna tillbaka böcker och annat material. Då eleverna var dag ägnat sig åt så kallad fri läsning är denna läsning icke desto mindre förpliktigad i den meningen att eleverna måste läsa något. Det är böcker som eleverna visserligen valt själva, men samtidigt är de hänvisade till de böcker som skolan tillhandahåller. Därför anser jag att denna form av läsning innefattas i kategorin *samhällsbibliotek*. Lisa brukar gå till stadsbiblioteket när hon är ledig och Sara går till stadsbiblioteket varje lördag med sin mamma.

5.6 RESULTAT AV INTERVJUERNA KOPPLADE TILL DE TRE FÖRHÅLLNINGSSÄTTEN

Jag har tidigare gjort en kortare redovisning av de tre förhållningssätt man som vuxen kan anta i arbetet med lässtimulerande projekt, lässtimulerande verksamheter och som en del i litteraturundervisning. Jag kommer nu att tolka resultatet av mina genomförda intervjuer i relation till dessa tre förhållningssätt.

DET PRAGMATISKA FÖRHÅLLNINGSSÄTTET

Det pragmatiska förhållningssättet till läsning innebär att det viktigaste är *att* barnen läser och inte *vad* de läser. De elever jag intervjuade går i en mellanstadieklass där de med jämna mellanrum förekommer bokprat med en bibliotekarie. Dels har klassen fått besök av en bibliotekarie på skolan och dels har eleverna besökt stadsbiblioteket med sina lärare. Vid dessa tillfällen presenteras olika sorters böcker, såväl skönlitteratur som facklitteratur, och eleverna har även själva fått ge önskemål om vilka böcker de vill diskutera. Eleverna blir härmed inspirerade till olika sorters böcker och de har även möjlighet att ge egna boktips och diskutera det de själva läst. Dessutom har lärarna i klassen schemalagt en viss tid varje dag då eleverna ska läsa en bok de själva valt ut. Böckerna eleverna har att välja bland finns på en bokhylla i klassrummet där böckerna med jämna mellanrum byts ut. Däremot förekom ingen diskussion mellan om huruvida eleverna verkligen förstått vad de läst. Genom ett samtal med läraren fick jag veta att klassen cirka en gång per månad fick besök av bokbussen där böcker tillhörande stadsbiblioteket fanns att låna. Då bokbussen kom var alla elever tvungna att låna någon bok, men de som ville fick låna fler böcker. Detta tyder på att skolan intar ett pragmatiskt förhållningssätt till läsning då det finns ett krav på att låna böcker men ingen som kontrollerar att böckerna blir lästa.

DET TRADITIONALISTISKA FÖRHÅLLNINGSSÄTTET

Enligt det traditionalistiska förhållningssättet görs en tydlig koppling till skolan och målet är att barnen ska lära sig uppskatta en viss sorts litteratur. I min studie kan jag bara delvis koppla barnens utsagor till detta resonemang; då eleverna ägnat sig åt ”fri läsning” under skoltid har de visserligen fått välja böcker själva men samtidigt är de begränsade till att välja de böcker som finns tillgängliga i klassrummet. Lärarna lånar boklådor från stadsbiblioteket och dessa böcker byts ut med jämna mellanrum och eleverna har möjlighet att lämna förslag på böcker de vill ska finnas att låna. Så dels får eleverna välja fritt av de böcker som finns att låna och dels styrs eleverna mot en viss form av litteratur genom att det är lärarna som beslutar vilka böcker som ska lånas in till klassen.

DET EMANCIPATORISKA FÖRHÅLLNINGSSÄTTET

Om man intar det emancipatoriska förhållningssättet till läsning innebär detta att läsningen sätts in i en social och kulturell kontext vilket innebär att bibliotekarien ska hjälpa barnen till att bli kritiska och självständiga läsare. I viss mån kan jag koppla detta förhållningssätt till de barn jag intervjuat; under de boksamtal eleverna deltagit i diskuterar elever, lärare och bibliotekarier olika slags böcker. I och med detta visar bibliotekarien på olika alternativ till skönlitterär läsning och visar även eleverna var de olika böckerna finns placerade på biblioteket. Dessutom har bibliotekarien visat hur eleverna ska söka efter olika böcker på hyllorna, att vissa böcker finns på olika ställen på biblioteket, att man oftast söker via författarens efternamn samt att det finns möjlighet att söka och låna böcker via datorer; det finns datorer på biblioteket tillgängliga för den som vill söka efter någon bok och ett flertal av eleverna har även tillgång till dator antingen i hemmet eller i skolan. Av de elever jag intervjuat har några visat på färdigheter när det gäller såväl att söka som att låna och reservera böcker de är intresserade av att läsa.

I följande kapitel diskuteras mina inledande frågeställningar och jag kommer att dela in kapitlet i enlighet med dessa frågeställningar. Därefter kommer jag att besvara mina frågeställningar

med hjälp av de svar som framkommit vid respektive intervjutillfälle och avsluta med de slutsatser jag dragit. Uppsatsen syftar till att belysa vilken form av litteratur barn helst väljer att läsa när de får välja själva, och huruvida vuxna påverkar dem i deras val av böcker.

6. DISKUSSION OCH SLUTSATSER

Den första frågan gäller vilka böcker mina informanter läser när de får välja själva. Resultatet visar att eleverna främst väljer att läsa skönlitteratur, och den genre de föredrar är mysterieböcker. Flera av de intervjuade nämner *Dalslandsdeckarna* som exempel på bra böcker. En av de intervjuade föredrar böcker om hockey, såväl skönlitterära böcker som facklitteratur om hockey. Även böcker om kärlek och fantasy böcker var något somliga barn uppskattade, samt faktaböcker.

Min andra fråga handlar om hur eleverna väljer bok och vad som påverkar dem i deras bokval. Vid intervjuerna framkom att informanterna väljer böcker som är roliga och spännande och de elever som ser läsning som något positivt läser för underhållning och avslappningens skull. De beskriver mysterieböcker som spännande och roliga att läsa samt att det är lätt att leva sig in i dem. Två av de intervjuade beskriver en känsla av flow under intervjun, de beskriver läsningen av en bra bok som att ”man lever sig in i boken och kan inte sluta läsa” (termen flow är min egen kommentar och inget som barnen själva använde sig av i intervjun). De beskrev endast känslan av att läsa). Dessutom understryker flera av de intervjuade att läsning ger ett bra språk och att man lär sig av att läsa. En del barn var intresserade av boktips och andra inte. Det förekom att klassen deltagit i bokprat på biblioteket och i skolan där de fått boktips, men detta var inget som direkt påverkade dem i deras bokval. Däremot valde flera av mina uppgiftslämnare att bokens omslag och baksidestext var viktig. Ett av barnen följde gärna samma serie som han tidigare läst och det var även viktigt att boken inte var för lättläst eller för svårläst.

Den tredje frågan handlar om vad barnen upplevde att vuxna vill att de ska läsa. Flera av de tillfrågade svarade att de trodde att det viktigaste för vuxna inte var *vad* barn läser utan *att* barn läser. Ett barn svarade att han trodde att vuxna vill att barn ska läsa böcker som man kan lära sig något av; antingen att man lär sig att läsa bättre och få ett bättre språk eller att man lär sig något av texten man läser.

Min sista frågeställning handlar om var barnen får tag i de böcker de brukar läsa. Den frågan kan delvis besvaras med vilken tillgång de tillfrågade har till bibliotek och andra ställen de kan låna böcker på. Då just dessa elever har tillgång till skolbibliotek och bokbuss samt vid valda tillfällen stadsbiblioteket är de beroende av vilka böcker som finns tillgängliga där de lånar böcker. Somliga elever uppgav att de även besökte stadsbiblioteket på sin fritid med en vuxen och då brukade låna böcker. De förekom även att böcker fanns att tillgå i hemmet; främst två av de intervjuade hade god tillgång till böcker i hemmet. I klassrummet fanns även boklådor som byttes ut med jämna mellanrum där eleverna lånade böcker som lästes i skolan.

6.1 METODDISKUSSION

Metoden jag använde mig av var välvald och fungerade bra i intervjuerna. Anledningen till att jag valde semistrukturerade intervjuer var att jag ville få möjlighet till ett friare samtal med informanterna och kunna omformulera frågorna vid behov och ändra ordningsföljden allt eftersom det föll sig under intervjun. För mig var det av stor vikt att kunna förhålla mig flexibel under intervjun och anpassa mig efter varje individ och dess behov. Jag utförde intervjuerna i en lokal men nära anslutning till skolan av den anledningen att eleverna lättare skulle ta sig till och från

intervjuerna utan att missa för mycket av sin undervisning. Jag hade även tillgång till bandspelare under intervjuerna vilket underlättade transkriberingen av desamma. Jag fick inte så utförliga svar som jag önskat på alla frågor men vissa av de intervjuade eleverna var mer talföra än andra och diskuterade gärna mina frågor. I och med den semistrukturerade intervjuformen kunde jag diskutera vidare med de som ville och samtidigt få utförliga svar som i sin tur ledde vidare till andra frågor. Några av de frågor jag ställde visade sig vara svåra att svara på och detta kan vara en anledning till att jag inte fick så utförliga svar som jag önskade. Jag försökte få barnen att utveckla sina svar genom följdfrågor, men trots detta blev intervjuerna inte så långa. Vissa intervjuer tog inte mer än 10 minuter att genomföra, medan de andra intervjuerna tog närmare 45 minuter att utföra.

Mitt syfte med uppsatsen var att försöka finna ut vem och vad som påverkar barn i deras val av läsning och varför barn väljer böcker som de gör. Några av de intervjuade barnen fick inspiration av föräldrar och de läste även böcker hemma som föräldrarna läst som barn. Det visade sig att inte många ville ha boktips av vuxna, men somliga elever diskuterade böcker med jämnåriga och föräldrar samt på bokprat med bibliotekarie. Eleverna är beroende av vuxna i den mån de endast kan låna de böcker vuxna ser till att köpa in eller låna in till skolan. Detta påverkar dem i deras läsning då de inte helt fritt kan läsa det de vill såvida de inte själva tar initiativet till att be att få en viss bok reserverad från ett annat bibliotek. De flesta var tydliga med vilken form av litteratur de ville läsa och såg till att få just de böckerna. Den övergripande genren var mysterieböcker och spännande böcker och informanterna uppgav att de läste för avkoppling och för att det var roligt och spännande. Två av de intervjuade förklarade att de lätt levde sig in i boken och handlingen, att de upplevde ett tydligt *flow* (min kommentar).

Informanterna var till viss del i beroendeställning till vuxna i den mån att det är vuxna som styr över vilka böcker som ska köpas in och finnas till hands för lån. Det förekom ingen diskussion mellan skolbibliotekarien och eleverna om vilka böcker som skulle finnas på biblioteket. Samtidigt upplevde barnen att de i stort sett kunde välja vilka böcker de ville då de var på skol- och stadsbiblioteket och bokbussen. Vuxna fanns till hands, men helst ville eleverna välja böcker själva. Vidare ansåg informanterna att till viss del kunde vara med och bestämma över vilka böcker som skulle köpas in till stadsbiblioteket; det finns en förslagslåda på barn- och ungdomsavdelningen där man kan lägga lappar på förslag om vilka böcker man vill ska köpa in till biblioteket.

Jag tyckte mig märka en klar skillnad mellan de barn som uppgav att de gärna läste och de mer sporadiska läsarna; ”storläsarna” hade ett för sin ålder rikt språk och bra ordförråd och de gav mig långa och uttömmande svar på mina frågor. Jag trodde att jag skulle få fler svar från barnen om ”bra” och ”dåliga” böcker eftersom det är ett omdebatterat ämne. Vidare hade jag hoppats på att något av barnen skulle säga något om vuxnas åsikter om serietidningar och långserieböcker, men det var ingen som nämnde det. Bokserien om *Dalslandsdeckarna* räknas till så kallade långserieböcker med sina 15 böcker, men de finns att låna i både skolbiblioteket och stadsbiblioteket och borde därmed vara accepterade som bra barnlitteratur. *Dalslandsdeckarna* är förövrigt böcker som ett flertal informanter uppskattade att läsa.

Min tolkning av de svar jag fått vid intervjuerna är att de som gärna och frivilligt läser gör det i hemmet på fritiden, medan ovilliga läsare gör det när de måste. Lisa, Erik och Fredrik är de jag upplevt som mest läsglada och de berättade målande om hur de uppfattade en riktigt bra bok. Av deras beskrivningar att döma fick jag uppfattningen att de upplevde ett tydligt flow i sin läsning och att detta gjort att de fått en ökad läslust. böcker. Dessutom hade de tydligt uttalade anledningar till att läsa, om man bortser från den rent lustfyllda läsningen; bokläsning gav ett bättre språk och man lär sig mycket av att läsa. De elever som inte hade ett uttalat intresse för läsning såg läsningen som något onödigt och de var heller inte intresserade av boktips eller att diskutera böcker med andra.

Wåhlin och Asplund Carlsson konstaterar att läsintresset förekom som ett slags ”smitta” bland de barn de intervjuat där flera elever i samma klass uppgett att de gärna läser likadana böcker eller böcker i samma serie. Detta är ett resultat som framkommit även i min undersökning där flera av barnen uppgav att de gärna läser böckerna om *Dalslandsdeckarna*. När jag kontrollerade skolbibliotekets bestånd av barnböcker visade det sig att det finns många olika böcker om just *Dalslandsdeckarna* vilket kan vara en anledning till att just de böckerna lånas ut så flitigt. Om utbudet är begränsat och en del barn aldrig kommer till stadsbiblioteket är det hänvisade till de böcker som finns på skolbiblioteket och bokbussen.

6.2 TEORIDISKUSSION

Jag bedömer att mitt val av teoretiska utgångspunkter är väl valt med tanke på mina frågeställningar. Johansson hävdar att barn bör ha en stor medbestämmanderoll och att man som vuxen stärker barnens självkänsla genom att ge dem makten att själva välja sin litteratur. Hon problematiserar begrepp som barn som *beings* eller *becomings*, *empowerment* och *barnperspektiv* respektive *barns perspektiv*. Min slutsats är den att skolan arbetar med att stärka barn i deras läsning, med hjälp av besök på såväl skolans bibliotek, stadsbiblioteket och bokbussen. Barnen har att fritt välja bland litteraturen som finns tillgänglig, men få av de intervjuade uppger att de har fått vägledning i hur man söker böcker via Internet eller hur man kan få låna böcker från andra bibliotek. Detta skulle i så fall ha stärkt eleverna i deras känsla av egenmakt och utvecklat deras kunskaper och självkänsla. Barnen blir härmed betraktade som *beings* som till viss del styrs av vuxenvärldens åsikter om vad som kan anses vara bra och mindre bra litteratur. I och med att eleverna har begränsad möjlighet att vara med och bestämma en del av vilka böcker som ska köpas in till skol- eller stadsbiblioteket och eftersom de heller inte är särskilt kunniga i hur man söker litteratur via Internet är de mer eller mindre hänvisade till vuxnas val. Enligt min åsikt ser personalen på den aktuella skolan och stadsbiblioteket i kommunen inte helt till det bästa ur barns perspektiv; mycket skulle kunna förbättras genom att barnen kan få komma till tals i större omfattning vad det gäller vilken slags litteratur som ska köpas in till biblioteken och hur biblioteken ska utformas för att bättre kunna tillgodose elevernas behov. Eleverna har inte särskilt mycket att säga till om när det gäller skolbiblioteket och dess funktion och med enkla medel skulle man kunna åstadkomma en förändring som skulle gynna eleverna. Om eleverna fått medverka mer till att skapa det bibliotek de själva önskar skulle detta i sin tur ge dem egenmakt och samtidigt utvecklat intresset för bibliotek och läsning.

Chambers menar att vi som vuxna har den avgörande rollen; såväl i val av böcker som i

inställning till vad de läser. Genom att tillgodose barns behov av plats och tid för läsning, samt att ge dem en positiv inställning till läsning kan vuxna bättre hjälpa barn till att bli mer självständiga läsare. Den vuxne ska fungera som stöd i läsprocessen och ska dessutom se till att böckerna finns tillgängliga. Detta gäller även i de fall då böckerna inte finns att låna på det lokala biblioteket då en bibliotekarie kan hjälpa till att låna hem den från andra bibliotek eller visa barnet hur man gör det själv. Yttermera är det vuxnas ansvar att hjälpa barn att bli kritiska och tänkande läsare då barnen genom detta utvecklas till tryggare och mer självständiga läsare. Jag vill påstå att de elever jag intervjuat sällan eller aldrig får tillfälla att dryfta sina tankar och funderingar kring böcker och läsning. Barn behöver lära sig tänka efter just vad som gör en bok bra och vad de söker i en bra bok. Lärarna i skolan har troligen inte vare sig tid eller möjlighet till att reflektera djupare över barnens läsning, men jag anser att i de fallen eleverna har bokprat med en bibliotekarie bör en stor del av tonvikten ligga på hur barnen tänker runt läsning och böcker. Min personliga tolkning av Chambers läsandets cirkel leder mig till slutsatsen att vuxna ibland har allt för mycket bestämmanderätt över de böcker barn väljer att läsa på sin fritid. Först när barnet utvecklats till en självständig och kritisk läsare, med kunskap och rätten att välja sin egen litteratur kan den maximala läsoplevelsen uppnås.

Johansson menar att bibliotekarier ofta ser sig själva som förmedlare av läsglädje och läslust, vilket stämmer väl överens med det pragmatiska förhållningssättet. I intervjuerna framkom dock att informanterna inte ansåg sig ha något större behov av boktips från vare sig bibliotekarier eller andra vuxna, främst valde barnen själva vad de ville läsa. Emellertid fungerar bibliotekarier som förmedlare av läsglädje genom att ge barn tillgång till böcker. Jag gör en koppling till Wåhlin och Asplund Carlssons tre bibliotekskontexter och menar att bland de barn jag intervjuat är samhällsbiblioteket den dominerande faktorn.

Min förhoppning är att denna uppsats kan bidra till att öka förståelsen för barns intresse för olika slags litteratur. Bibliotekarier och andra vuxna som aktivt arbetar med barn och läsning bör vara införstådda i att barn påverkas av oss som vuxna olika bemärkelse. Mina resultat visar på att de barn jag intervjuat till stor del är av den åsikten att vuxna ibland har synpunkter på deras val av böcker och att detta inte alltid är av godo. Jag tror att bibliotekspersonalen i framtiden bör ha detta i åtanke och än mer aktivt bidra till att stärka barn i deras empowerment. Viktigt är även att mer aktivt arbeta med att utbilda barn i hur man söker böcker på bibliotek och hur man bäst utnyttjar biblioteken och personalens kompetens då mina resultat visar på att det finns vissa brister inom detta område. Under genomförda intervjuer talade barnen om att det var viktigt för dem hur boken såg ut (framsida och baksida) och att det fanns en baksidestext. Ofta ser man på bibliotek att personalen av utrymmesskäl placerar böcker med bokryggen utåt och att endast några fåtal böcker är skyltade så att barnen kan se dem mer i sin helhet. Jag tror att det skulle underlätta för en del barn om de lättare kunde se böckernas fram- och baksida när de skulle låna böcker och inte bara bokens rygg.

6.3 SLUTSATSER

Jag drar slutsatsen att skolan, skolbiblioteket och stadsbiblioteket till viss del intar ett pragmatiskt förhållningssätt till elevernas läsning; det står var och en fritt att själv välja den litteratur man helst

vill läsa och fokus ligger främst på *att* eleverna läser och inte *vad* de läser. Dock finns en begränsning i bibliotekens bestånd, framförallt i skolbiblioteket och bokbussens dit många av eleverna är hänvisade om de inte kan ta sig till stadsbiblioteket. Utifrån intervjuerna konstaterar jag att flera av barnen har ett lustfyllt förhållande till läsning och en positiv syn på densamma. De läser för nöjes skull och upplever läsning som avkopplande och i viss mån som verklighetsflykt där de uppger sig bli som uppslukade av bokens handling. Vuxenstödet är viktigt för barn i deras val av böcker, då vuxna är de som bestämmer urvalet av böcker på skola och bibliotek och dessutom väljer att se till så att barnen får tillfälle och utrymme till läsning. Wåhlin och Asplund Carlsson har genom sina tre bibliotekskontexter visat på hur olika sammanhang påverkar barn i deras läsning och vilka faktorer som styr. Det visade sig vara en god idé att sammanfatta analysfrågorna med hjälp av dessa kontexter.

Min slutsats är att barnens val av läsning inte alls är så fritt som jag trodde från början. Då det visade sig att barnen var tvungna att låna böcker både från skolbiblioteket och från bokbussen stod det klart för mig att även när det gäller barns frivilliga läsning har vuxna en övergripande makt. Jag anser att jag till viss del har fått mina ursprungliga frågor besvarade. I frågan vad och vem som påverkar barn och deras val av läsning är andra barn och vuxna i form av bibliotekarier, lärare och föräldrar det givna svaret. Barnen ansåg till största delen att deras behov av böcker tillgodosågs av såväl skol- som stadsbibliotek och somliga av mina informanter hade även böcker att tillgå i hemmet. Mina informanter föredrog såväl skönlitteratur som faktaböcker och några av dem jag intervjuade hade litet eller inget intresse för läsning alls. Informanterna hade uppfattningen att vuxna ville att barn skulle läsa böcker som man kunde lära sig något av, men samtidigt uppgav de att de trodde att det viktigaste var att de läste något alls och inte vad de läste för böcker.

6.4. FÖRSLAG TILL FORTSATT FORSKNING

Jag är intresserad av hur framtiden kommer att te sig för pappersböcker; kommer pappersböcker att kunna konkurrera med läsning av böcker i andra format eller kan dagens utveckling av nya och modernare tekniska hjälpmedel bidra till att pappersboken mister sin dragningskraft och slutligen försvinna? Är det så att vissa läsare föredrar läsning av pappersböcker istället för läsning via modernare hjälpmedel och att dessa former av läsning i så fall kommer att kunna komplettera varandra? Jag tror att så är fallet och att pappersboken har en given plats, både i bibliotek som i hemmen.

Jag undrar även hur biblioteken kan vara till hjälp med att stärka föräldrars empowerment i det lässtimulerande arbetet med barn i syftet att stärka barnen i deras läslust. Många kommuner har ett samarbete mellan barnavårdscentral och bibliotek, men detta riktar sig enbart till yngre barn och deras föräldrar. Jag undrar hur barns läslust skulle kunna stärkas möjligheten gavs till samarbete mellan föräldrar och bibliotek.

LITTERATURFÖRTECKNING

OPUBLICERADE KÄLLOR

Intervjuer av mellanstadieelever i X stad. Utskrifter av intervjuer genomförda i september 2012. Utskrifterna finns i författarens ägo

PUBLICERADE KÄLLOR

Allard, Birgita, Rudqvist, Margret & Sundblad, Bo (2001): *Nya Lusboken. En bok om läsutveckling*. Sanoma utbildning, Stockholm. Tillgänglig via Internet:
<http://www.bibl.se/pdf/lus/Lu1.pdf> [121227]

Bibliotekslag:SFS 1996-1596 (1996). Stockholm: Fritzes. Tillgänglig via Internet:
http://www.riksdagen.se/sv/Dokument-Lagar/Lagar/Svenskforfattningssamling/Bibliotekslag-19961596_sfs-1996-1596 [120913]

Bryman, Alan (2011): *Samhällsvetenskapliga metoder*. 2 uppl. Malmö: Liber AB

Bryman, Alan (1997): *Kvantitet och kvalitet i samhällsvetenskaplig forskning*. Lund: Studentlitteratur

Dolakthah, Mats (2010). Barnbiblioteken och läsandets fyra "M". Ingår i Rydsjö, Kerstin, Hultgren, Frances & Limberg, Louise (red.) (2010). *Barnet, platsen, tiden: teorier och forskning i barnbibliotekets omvärld*. Stockholm: Regionalbibliotek Stockholm. Institutionen Biblioteks- och informationsvetenskap/Bibliotekshögskolan. Även tillgänglig via Internet:
bada.hb.se/bitstream/2320/6654/2/barnet_platsen_tiden5.pdf [130721]

Doverborg, Elisabeth och Pramling, Ingrid (1985). *Att förstå barns tankar. Metodik för barnintervjuer*. 2 uppl. Stockholm: Almqvist & Wiksell Förlag AB

Hedemark, Åse (2011): *Barn berättar. En studie av tioåringars syn på läsning och bibliotek*. Barnrapport; Svensk Biblioteksforening. Stockholm: Svensk Biblioteksforening. Tillgänglig via Internet:
<http://www.biblioteksforeningen.org.test.levonline.com/organisation/dokument/pdf/Barnrapport.pdf> [130720]

Johansson, Barbro (2010): *Barnbibliotekariers och forskares barnsperspektiv*. Ingår i Rydsjö, Kerstin., Hultgren, Frances., Limberg, Louise. (red.) (2010): *Barnet, platsen, tiden – teorier och forskning i barnbibliotekets omvärld*. . Även tillgänglig via Internet:
bada.hb.se/bitstream/2320/6654/2/barnet_platsen_tiden5.pdf [130719]

Johansson, Barbro (2008): *Driftiga bibliotekarier och läsglada barn – en studie av metodutvecklingsprojektet MVG*. Halmstad: Regionbibliotek Halland. Även tillgänglig via Internet:
<http://www.regionhalland.se/PageFiles/22617/mvg-projektet.pdf> [130603]

2004:62. Tillgänglig via Internet: <http://bada.hb.se/bitstream/2320/1097/1/04-62.pdf> [130520]

Skolverket (2011): PIRLS 2011. Läsförmågan hos svenska elever i årskurs 4 i ett internationellt perspektiv. Tillgänglig via Internet: <http://www.skolverket.se/publikationer?id.=2941> [130126]

Statistiska centralbyrån (2009): Levnadsförhållanden rapport 116, *Barns fritid*. Tillgänglig via Internet: http://www.scb.se/statistik/_publikationer/LE0106_2006107_BR_LE116BR0901.pdf [130128]

Statens kulturråd.Se: Läsförämjande insatser. Tillgänglig via Internet: www-kulturradet.se [121127]

Tidholm, Anna-Clara (2010). Läs högt! *Barnposten*, nr.10, sid. 6-7.

Trost, Jan (1997): *Kvalitativa intervjuer*. 2 uppl. Studentlitteratur, Lund.

Bilaga 1 Intervjuguide

- Brukar du läsa mycket?
- Vad brukar du läsa? (Om svaret blir annat än pappersböcker): Vad läser du mer? Inga pappersböcker?
- Hur hittar du böcker? (Kompis-familje-samhällsbiblioteket? Om barnet brukar få boktips från Internet, var ska de räknas in eftersom det inte passar in i någon annan kategori. Om barnet inte brukar låna på biblioteket
 - varför inte? Är det bara tråkiga böcker där, finns inte det man vill ha? Pinsamt att fråga?
- Gillar du att läsa? Varför/varför inte?
- Var vill du helst vara när du läser? (I soffan, sängen mm.)
- När läser du? (Efter skolan, på kvällen?)
- Varför läser du? (Mysigt, för att slappna av?)
- Brukar du gå till stadsbiblioteket? Om ja, vad brukar du göra där? Låna/läs böcker, spela spel, låna datorn?
- Finns de böcker du är intresserad av på biblioteket?
- Om bibliotekarierna skulle få barn intresserade av att läsa mer böcker, hur tycker du att de skulle göra då?
- Vilken sorts böcker tycker vuxna att man ska/inte ska läsa? Vill du ha tips av vuxna?

Bilaga 2 Brev till vårdnadshavare

HEJSAN!

Anna Holmedahl heter jag och jag går sista året på bibliotekarieutbildningen på Bibliotekshögskolan i Borås. Jag skriver en uppsats om barn och självvald läsning och behöver genomföra en intervju med barn i 10 årsåldern.

Intervjufrågorna handlar om de böcker era barn läser när de själva får välja och även om varifrån de får sina boktips. Jag är även intresserad av hur de ställer sig till urvalet av böcker på folkbiblioteket, och hur de skulle önska att biblioteket var utformat för att tillfredsställa barnens behov av olika medier.

Allt som kommer att sägas under intervjun är konfidentiellt och kommer endast att behandlas i min uppsats. Självklart är barnens namn fingerade. Intervjuerna kommer att genomföras på skoltid.

Jag vill genom detta brev fråga dig som vårdnadshavare om det är möjligt att få intervjua ditt barn. Om ni funderar över något går det bra att kontakta mig: Anna Holmedahl
0533-13921

Tack på förhand!

--- Ja, jag ger mitt godkännande till en intervju med mitt barn

--- Nej, jag ger inte mitt godkännande till en intervju med mitt barn

Elevens namn-----

Målsmansunderskrift -----

Var vänlig skicka med lappen till skolan senast onsdagen den 7 november.